دفهم توحيد باره کښي څلور بنيادي آصول

دا ماده دتوحيد باره کښي په ډيرو مهمو بحثونو مشتمله ده چه دتوحيد آهميت او دهغي حقيت په ښه واضح شويدی او دادی ستاسو په وړاندي داستفادي لپاره چمتو دی .

https://islamhouse.com/471786

- دفهم توحيد باره کښي څلور بنيادي اصول
  - دعبادت لفظ په قران او حديث کښي په دوه طريقو سره استعمال شويدی .
  - دقاعدي تعريف په اصطلاح دعلماو کښي:
  - ددي اول اصل او قاعدي معنی او مطلب :

- امام محمد بن عبدالوهاب رحمه الله دا اصل او قاعده ولې بیان کړه ؟
- دنورو دلائلو سره سره د ایت کریمه نه ددې اصل لپاره وجه د استدلال
- د اول اصل او قاعدې دشرحې خلاصه:
- دوهم اصل او قاعده:
- ددوهم اصل او قاعدې معنى او مفهوم :
- امام محمد بن عبدالوهاب رحمه الله دا اصل او قاعده ولې بیان کړه؟
- دمخکنو دوه ایاتونو نه وجه داستدلال او دهغې وضاحت :
- ددوهم اصل او قاعدې دشرحې خلاصه:
- امام محمد بن عبدالوهاب رحمه الله دا اصل او قاعده ولې بیان کړه؟

- نبي كريم عليه السلام دبعثت په وخت كښي دملايكو عبادت:
- نبي كريم عليه السلام دبعثت په وخت كښي دانبياو عبادت:
- مصنف رحمه الله فرمايي، چه دبعضي سلفو نه داسي نقل دي:
- ددي ايت نه استدلال په دوه طريقو سره :
  - نبي كريم عليه السلام دبعثت په وخت كښي د كانړو او بو ټو عبادت :
- ددريم اصل او قاعدي دشرحي خلاصه:
  - دڅلورم اصل او قاعدي معنى او مفهوم:
  - دڅلورم اصل او قاعدي دشرحي خلاصه :

دفهم توحيد باره کښي څلور بنيادي اصول

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على سيد المرسلين، نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين، أما بعد:

دټولونه بهتر هغه ځيز په کوم کښې چه سبقت او مقابله کونکي سبقت او مقابله کوي او دانسان دسعادت نيک بختئ او په آخرت کښې دکاميابئ لپاره کفيل اوضامن دی . اوانسان ته دسمې لارې رهنمايي کوي، نو هغه علم نافع (فا ئده مند علم) او عمل صالح (نيک عمل) دی، د دې دواړو (علم نافع اوعمل صالح) نه بغير دانسان سعادت ممکن ندی کوم انسان ته چه دا دواړه ځيزونه (علم نافع اوعمل صالح) ملاو شو بس په حقيقت کښې همدغه شخص کامياب اوخپل مراد ته ورسيده، اوکوم انسان چه له دې دواړونه محروم شو نو په حقيقت کښې دغه شخص دهرخير نه محروم اونا

مراده شو، ځکه چه په حقیقت کښي همدغه دوه څیزونه (علم نافع او عمل صالح) دانسان

دکامیابۍ اوناکامۍ بنیاد دی، او په همدي سره ښه اوبد متقي اوګمراه ضالم اومظلوم معلومیږي، هرکله چه داخبره واضحه اومعلومه شوه چه علم او عمل د یوبل سره لازم اوملزوم دي اودعلم مقام اومرتبه دمعلوم او عمل په وجه باندي اوچتیږي. پس په ټولو علومو کښي د علم توحید مقام اومرتبه اوچته ده ددي وجي نه علماء کرامو په خپله زنده ګۍکښي دعلم توحید ډیر اهتمام کړیدی، او د توحید په باره کښي یي هر قسمه مختصراو تفصیلي کتابونه لیکلي دي په دغه علماء کرامو کښي د امام محمد بن عبد الوهاب (رحمه الله) نوم هم روښانه دی، ده په خپله زمانه کښي داسي دور لیدلی دی، په کوم کښي چه داسلام

کړې ما تیدلي او دستورو عبادت کیدلو دقبرونو او مزارونو تقدیس اوتعظیم

شروع وو،اوپه قبرونو باندي يي مسجدونه اومزارونه جوړ کړي وو، او د دغه مزارونو عبادت کيدلو، او د ژوند په ټولو مهمو کارونو کښې به دغه قبرونو او مزارونو ته توجه کيدله ، په داسي ما حول کښي امام محمد بن عبد الوهاب (رحمه الله) خپل اصلاحي کو ششونه تيز کړل، او دالله جل جلاله لپاره او دهغه دکتاب او دهغه رسول او دټولو خلکو د خير خوا هي لپاره يي اعلان وکړه، اودانبياءکرامو په منهج با ندي يي دالله جل جلاله توحيد اوعبادت طرف ته خپل دعوت شروع کړه او خلک يي دشرک او د ټولو وسائلو شرکيه نه منعه کول.

امام محمد بن عبدالوهاب (رحمه الله) ددعوت په ميدان کښي خپل ټول کو ششونه جاري وساتل ، او دحق دعوت لپاره يي ټول هغه

اسباب او ذرائع استعمال کړه کوم چه درب درضاکولو سبب ګرځيدلو، لکه تصنيف تاليف شو،تعليم او تربيت شو،خط اوکتابت شو، د امام محمد بن عبد الوهاب (رحمه الله) د جمله تصانيفو نه يو مشهور کتاب ـ القواعد الاربعة۔ دی،چه داختصارسره سره ډير اهم اوپائده مندکتاب دی، ځکه چه په ديکښې دتوحيد متعلق دډيرو مهمو اوحساسو مسائلو علاج ذکردی، يو ددغه مهمو مسائلو څخه دالله جل جلاله سره د اولياء او صالحينو دشرک فتنه ده مشرکين دالله جل جلاله سره اولياء او صالحين شريکوي .ددي مسئلي وضاحت مؤلف رحمه الله په علم فکر او تدبر سره دقران او صحيح احا ديثو په رڼا کښې کړيدی ، په داسي طريقې سره چه موحد ته ، د عقيدې په باب کښې د هر قسمه بيمارۍ نه نجات ورکوي ، او حق طلب کونکو ته صحيح رهنما يي کوي ، ګمراهانو او فسا ديانو ته وا ګي وراچوي (داسي دلايل يي ذکر کړيدي دي چه ګمراهان او فساديان چپ

كوي . الله جل جلاله ماته ددي كتاب د شرحې کولو باربار توفيق را نصيب كړه، بعضې ورونو (طلبة العلم) ددي شرحې تحسين وكړه او په كتابي شكل كښي يې عام منظر ته د وړاندي كولو مشوره راكړه، نو ما هم دعامو خلكو دفائدي لپاره دپوره سوچ او فكر نه بعدپه دي شرحه كښي څه حذف او اضافه وكړه او ورته مي كتابي شكل وركړه كوم چه ستا سو په وړاندي موجود دى، ما په دي شرحه كښي درميانه لار اختيار كړيده، د ډير تفصيل او ډير اختصار نه مي اجتناب كړيدى ،او ددي شرحې دمتن لپاره مې د هغه كتاب (القواعد الاربع) متن غوره كړيدى،كوم چه په (كال ١٣٧٤ هجري) كښي په ضمن د المجموعه العلميه السعوديه كښي شائع شوى وو، او دهغه دقلمي نسخي تصحيح سماحة الشيخ محمد بن ابراهيم ـ رحمه الله ـ كړيده په اخر كښي زه دخپلو مشائخو شكر ګذاريم چاچه د دي شرحې مراجعه كړيده او مونږ ته يې مفيدي مشوري

راکړي خصوصا دشيخ عبد الله بن محمد الغنيمان او ډاکټر عبد العزيز محمد بن علي ال عبد اللطيف شکريه اداکووم او دالله جل جلاله نه دعا کووم چه داشرحه داسي مفيده(فائده منده) وګرځوي لکه څنګه چه يي ددي اصل (متن) مفيد (فائده مند)

ګرځولی دی،

آی الله ! مونږ.ته او زمونږ مور اوپلار او استاذانو او شاګردانو ته مغفرت وکړي ، ای الله ! اسلام اومسلمانانوته عزت او قوت ورکړي شرک اومشرکين ذليل اورسواکړي الله تعالی بنه اوريدونکی او ډير نيژدي دی بنده ګانوته.

بسم الله الرحمن الرحيم

محترمو لوستونکو ورونو وس ستاسو په وړاندي د شيخ الاسلام محمد بن عبد الوهاب (

رحمه الله) يو مفيد كتاب (قواعد اربعه)
موجود دى، او دهغې شرحه او وضاحت
په دي كتاب كښي ستاسو حضور كښي پيش
كوو ،شيخ الاسلام
فرمايي،

بسم الله الرحمن الرحيم (دالله په نوم چه رحمن
اورحيم دى شروع كوم) دالله نه دعا كوم چه
كريم (عزتمند ذات دى) او دعرش عظيم رب
دى چه هغه تا خپل دوست جوړكړي په دنيا او
اخرت كښي او تا مبارك (بركت والا جوړ
كړي هرځاي چه يي، او تاپه خپلو هغه بنده
ګانوكښې شامل كړي كوم چه دالله د فضل
احساناتو او انعاماتو شكر اداكوي ،او د ابتلاء
امتحان او ازميښت په وخت كښي
د صبر او تحمل مظاهره كوي ، او چه ګناه
تري صادره شي نو دخپل رب نه مغفرت او
معافي طلب كوي ، يقينا په نعمتونو باندي دالله
شكر اداكول ، او په مصيبتونو باندي صبر

کول او دخپل رب نه دګنا هونو معا في طلب کول دا دري واړه کارونه دانسان دسعادت او نیک بختۍ عنوان دی .

شیخ الاسلام محمد بن عبد الوهاب رحمه الله ددي کتاب شروع په (بسم الله الرحمن الرحيم) سره له دوو وجونه کړیده اوله وجه داده چه د یو کار په شروع کښي دبسم الله ویل عمل دی په قران کریم باندي ، دوهمه وجه داده چه په دیکښي د رسول الله صلی الله علیه وسلم تا بعداري ده . ځکه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم به خپل خطونه د بسم الله نه شروع کول ،لکه په صحیح بخاري او مسلم کښي د عبد الله بن عباس رضي الله عنه ، نه روایت دی چه کله رسول الله صلی الله علیه وسلم دروم بادشاه هرقل ته خط لیکلو نو نبي اکرم صلی الله علیه وسلم وفرمایل.

« بسم الله الرحمن الرحيم من محمد عبد الله ورسوله إلى هرقل عظيم الروم.. » زه داخط دالله په نوم چه رحمن اورحيم دی ليکم دمحمد له طرفه د روم باد شاه هرقل ته [بخاري : ٧، ومسلم : ١٧٧٣]۔ او بيا مؤلف رحمه الله د لو ستونکو لپاره دالله تبارک وتعالى نه دعا غو ښتي ده په دي قول سره (أ سأ ل الله الكريم) او دا دمصنف رحمه الله عادت دى په ټولو تصانيفو کښي چه طالب العلم ته دعاکوي . او دا دمصنف رحمه الله دميني اومحبت دليل دى دطالب العلم سره ،دعلم اهتمام او دمتعلم سره مينه محبت دا ډير اهم (غوره) اخلاق دي هر عالم با يد په دي اخلاقو باندي خپل ځان سنمبال کړي ، او دتبليغ علم (علم درسولو) اهتمام اوکوشش وکړي،

نه داچه تبليغ علم (علم بل ته رسول) يو بوج او وزن وګڼي او کوشش کوي چه ځان تري خلاصکړي. بلکې دعلم اهتمام او طلبه سره

مینه محبت کول د مخکنو علماو په صفاتو کښي یو زلیدونکی صفت دی، هغوې به دعلم ډیر اهتمام کولو او دطلباء سره به یي ډیره مینه او محبت کولو ، او دا دهغوې اخلاق وو، لکه ابن جماعه کناني ـ رحمه الله ـ د درس او تدریس باره کښي د عالم (مدرس) اداب او اخلاق ذکر کړي فرمايي چه د استاذ لپاره پکار ده چه د متعلم شاګرد طالب العلم د مصالحو پوره اهتمام اولحاظ وکړي ، او دطالب العلم سره داسي د نرمۍ شفقت او احسان معامله وکړي لکه څنګه چه یي دخپل محبوب اولاد سره کوي،کله کله د طالب العلم نه بعضي نا ګواره افعال او کوتا هیاني صادریږي کوم چه عام طور سره د انسان نه صادریږي نو په داسي موقع با ندي باید مدرس د صبر او تحمل مظاهره وکړي او طالب العلم معاف کړي او معذوريي وګڼي ، اودخیرخواهي په بنیاد یي داصلاح کوشش وکړي په نرمي اوشفقت سره او دسختۍ نه باید اجتناب وکړي،

مقصد به يي د طالب العلم اصلاح وي معلم استاد لره پکارده چه د طالب العلم شاګرد سره د تواضع اوخاکسارئ نه کار واخلي او همدارنګه د سائل سره هم د نرمئ معامله کول پکارده چه کله د الله دحقو قو او دبنده ګانو دحقوقو لحاظ کوي (آداب السامع و المتكلم: ١٤٠_١٥٩)

مؤلف رحمه الله د الله جل جلاله لپاره لفظ د (الكريم) استعمال کړيدی،« كريم » دالله جل جلاله نوم دی ، داسماء حسنی نه، الله سبحانه وتعالی خپل ځان په (كرم) سره متصف کړي، ځکه چه الله تعالی اكرم (نهايت جود اوسخا ولا ذات دی) او لفظ د(كرم) دهغي جامعو الفاظو نه دی، کوم چه ټولو محاسنو او محامدو ته شامل دی، دد ينه صرف عطاء (وركړه) مقصود نده بلکه د عطاء « وركړي » معنی ددينه يعني « لفظ دكرم نه » پوره كيږي، ځکه چه په حقيقت کښي په بل باندي

احسان کول د محاسنو اعلی درجه د ه اوکرم ډیري زیاتي خیر خواهی ته
ووایي،

(فتاوی شیخ الاسلام ابن تیمیة : ۱۶ـ ۲۹۳)
«کریم» « او اکرم »

او همدارنګه بعضي نور اسماء حسنی مثلا « علي » (اعلی) او همدارنګه (قدیر) او مقتدر) په اصل معنی کښي متحد دي، لیکن الفاظ یي مختلف دي، له دي وجي نه هر یو جدا او مستقل نوم دی، ابن حجر رحمه الله فرمایي، چه د یو صفت نه ډیر نومونه مشتق شي نو هر یو نوم جدا او مستقل نوم شمارل کیږي او ددینه هیڅ مانع نشته ، ځکه چه په دي اسماو کښي في الجمله تغایر او اختلاف دی او هر یو نوم د بل نوم نه په یو خصوصیت سره جداوي چه دغه،

خصوصيت په بل نوم كښي نه وي فتح الباري:
١١ـ١٩) شيخ الاسلام محمد بن عبد الوهاب ـ رحمه الله ـ په خپله دعا كښي د الله جل جلاله لپاره لفظ د (رب العرش العظيم) استمال كړيدى. معنى دعرش په لغت د عربو كښي د بادشا هې تخت ته وايي، اوهر چه عرش الرحمن (د الله جل جلاله عرش دى نوهغه د پښو والا تخت دى چه ملائكو بار كړيدى ،

او ددنيا او مخلو قاتو لپاره د يو چت حيثيت لري . شرح الطحاوية ابن ابى العز : ٣٦٦) ـ

د عرش الهي صفات په قران اوحديث كښي ، په قران او حديث كښي د عرش الهي متعدد صفات ذكردي ، چه بعضي دهغي نه په لاندي ډول ذكركيږي

١ـ عظمت: په قران كښي د عرش الهي يو صفت عظمت ذكر دى لكه الله جل جلاله فرمايي ،

« اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ » (النمل : ٢٦)   د الله نه ماسوى هيڅ برحق معبو د نشته او هغه د عظیم   (لوي) عرش مالک دی، حقیقت کښي الله جل جلاله دهرڅيزرب او مالک دی ليکن په دي ايت كريمه کښي يي دالله جل جلاله د ربوبيت تخصيص کړيدی د عرش عظيم سره . بعضي علماء کرامو يي داسي توجيه کړيده چه عرش د الله جل جلاله په مخلو قاتو کښي يو لوي او عظيم مخلوق دی ، ددي وجي نه يي په دي ايت كريمه کښي تخصيص شوي دی،(تفسير ابن عطيه : ١٢ـ١٠٦)

٢ـ مجد ـ د عرش الهي صفت په قران کښي مجد (لوي شان وا لا عرش) هم ذکر دی لکه الله جل جلاله فرمايلي دي «ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ » (البروج : ١٥) دلوي عرش والا مالک دی، د حمزه اوكسا ئي په قرا ت کښي په لفظ دمجيد با ندي دکسري رعايت شويدی او صفت

کرځولی شویدی دالمجید،دهمدي ترکیب مطابق دایت ترجمه شویده .

۳ ـ کرم ـ بل صفت د عرش الهي په قران کښي کريم هم بیان شویدی لکه الله جل جلاله فرمایلي دي ،

« لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ »المؤمنون: ١١٦) د الله نه ما سوی بل هیڅ معبود برحق نشته او هغه د عزتمند عرش مالک دی ،

دمصنف رحمه الله داقول (چه الله جل جلاله دي تا په دنیا او اخرت کښي خپل دوست جوړکړي (ولي) دالله داسماءحسنی نه یو نوم دی، لکه الله تعالی فرمایي،« أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ فَاللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» (الشوری : ۹) ایا نیولي دي دوي سوادالله تعالی نه مددګاران نو الله تعالی خاص هغه مددګاردی او هغه به ژوندي کوي مړي او هغه په هرڅه باندي قدرت والا د

ی، (الله تعالی کار ساز او مددګاردی) ددي جملي مفهوم دادی، چه الله تعالی د ټولو مخلوقاتو دټولو کارونو متولي

کارساز.اومددګاردی، او هغه دټولوکارونو تدبیرکونکی ،

اومالک دی، او دمؤ منانو لپاره دالله تعالی خاص ولایت دی هغه داچه الله تعالی خپل مؤمنان بنده ګان دتیرونه راوباسي رڼا ته، مدد اونصرت يي کوي(تفسير ألأسماء الحسني ، سعيد القحطا ني : ص _ ١١٢_١١٣)

د مؤلف رحمه الله داقول: چه الله تعالی دي تا برکتناک کړې هرځاي چه يي، په حقيقت کښني دادعا دعیسی علیه السلام ددي قول نه ماخوذ ده کله چه هغه دمور په غیږه کښني وو، او داسي يي وويل : لکه الله تعالی دهغي په باره کښني فرمايي(وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ) (مريم : ٣١) او الله تعالی زه برکت والا کرځولی يم هر

ځاي چه يم ، دبركت تفسير په تعليم الخير (خير طرف ته بنو دنه كولو سره هم شويدى ا و په امر بالمعروف او نهي عن المنكر سره هم شويدى، (تفسير ابن كثير : ٣ _ ١١٧) او ددينه علاوه نور اقوال هم شته په تفسير د بركت كښي چه هيڅ تعارض او تضاد په كښي نشته.

فائده: ديو ايت په تفسيركښي چه دسلفو نه مختلف اقوال ذكروي په حقيقت كښي هغه اختلاف دتنوع وي ،اختلاف دتضاد نه وي.
شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله فرمايي ، سلفو علماء په مابين كښي د تفسير متعلق اختلاف ډير كم دى ، په نسبت سره فقهي احكاموته ، او دتفسير متعلق چه كوم اختلاف منقول وي ، غالبا هغه اختلاف د تنوع وي اختلاف دتضاد نه وي (الفتاوى :)
(٣١٣_١٣

د مؤ لف: داقول چه الله تعالی دي تا په خپلو هغه مؤمنانو بنده ګانو کښي شامل کړي کوم چه دالله تعالی دنعمتونو شکر اداکوي او دامتحان ازمائش او مصیبت په وخت کښي د صبر مظاهره کوي. او چه ګناهونه تري صادر شي نو دخپل رب نه معافي غواړي یقینا دادري حالتونه دانسان دسعادت اونیک بختۍ عنوان دی، حقیقت کښي بنده ددي دري حالتونه بهر نه وي . بلکي همیشه د دي دري حالتونونه په یو حالت کښي وي ، دالله تعالی له طرفه ډیر زیا ت نعمتونه په بنده ګانو باندي شویدي چه په بنده ګانو باندي دهغي شکر اداکول لازم او ضروري دي. اوکله په انسان باندي   از میینت امتحان او مصیبت راځي نوصبر او تحمل ورباندي لازم دی،کله کله انسان دګناه مرتکب شي نوورباندي خپل رب طرف ته رجوع توبه او استغفارلازم دی (الوابل الصیب لابن القیم:٥

فائده: همدارنګه طبراني په معجم کبيرکښي يو مرفوع روايت ذکر کړيدی (من ابتلي فصبر، وأعطى فشكر ، وظلم فغفر، وظلم فا ستغفر،

(الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ)(الأنعام : ٨٢) چاچه دامتحان اومصيبت په وخت کښي صبر وکړه او دنعمتونو په وخت کښي دالله تعالى شکر اداکړه ظلم ورباندي وشو، نو معافي يي وکړه او په بل چا يي ظلم وکړه نو معافي يي وغو ښتله ، هغه کسان چه ايمان يي راوړيدی او دشرک نه يي ځان بچ کړيدی پس همدوي دامن اوهدايت والادي ، داحديث سخت ضعيف دی، وګوری (سلسلة الاحاديث الضعيفة والموضوعة للالباني : ٤٥٢٧) الجامع : ٥٣٢٣)

شيخ الاسلام رحمه الله فرما يي:

پوهه شه : الله تعالى دي خپل عبادت او طاعت طرف ته ستا رهنمايي وکړي،چه حنيفيت

دابراهيم عليه السلام دين دی، دابراهيم عليه السلام ددين دحنيفيت مفهوم اومطلب دادی، چه صرف يواځي په اخلاص سره دالله تعالی عبادت او بنده ګي وکړېشي لکه الله تعالی فرمايي :

(وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ)
الذاريات٥٦) ما انسانان اوپيران صرف ددي لپاره پيداکړيدي چه خاص زما عبادت او بنده ګي وکړي ددي ايت مبارکه نه په وضاحت سره دامعلومه شوه چه الله تعالی انسانان او پيران صرف دخپل عبادت او بنده ګي لپاره پيداکړيدي ،نو په دي خبره باندي ښه ځان پوهه کړه چه د خالص توحيد نه بغير هيڅ عبادت عبادت نه دی، ددي مثال پشان دلمانځه دی لکه څرنګه چه هيڅ لمونځ بغير داوداسه نه لمونځ نه وي. هرکله چه په عبادت کښي شرک داخل شي نو عبادت
برباد فاسد او باطل شي لکه حدث (بي او دسی

) سره چه طهارت باطلیږي هرکله چه تاته داخبره ښه واضحه شوه چه شرک کله دعبادت سره ګډ وډ شي نوعبادت برباده وي او اعمال هم له مینځه وړي، اوځاي دمشرک دهمیشه لپاره اور دجهنم وي ،نو پدي به هم پوهه شوی یي چه دتوحید اهمیت پیژندل او دشرک دفساد نه ځآن خبره ول ځومره اهم او ضروري دي، امید دی چه الله تعالی تاته دشرک دجال نه نجات در په برخه کړي، دکوم په باره کښي چه الله تعالی فرمایلي دي،(إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ) النساء: ۴۸) یقیناالله تعالی نه معاف کوي چه شرک وکړیشي دهغه سره او معاف کوي ددینه علاوه نورګناهونه چاته چه وغواړي،

د مؤلف دا قول :

چه پوهه شه الله تعالی دي خپل عبادت اوطاعت طرف ته ستا رهنمایي وکړي حنیفیت

دابراهيم عليه السلام دين دی، د حنيفيت مفهوم دادی چه صرف يواځي په اخلاص سره دالله تعالی عبادت او بنده ګي وکړيشي.

فايده: مؤلف رحمه الله خپله خبره د (اعلم) لفظ نه شروع کړه ، او دا د ا مر صيغه ده د علم نه ، او ددي معنی ده پوهه شه ، علماء د دي لفظ د معنی او مدلول په باره کښي مختلف اقوال ذکرکړيدي،چه دهغي تفصيل دادی.

ـ علم : دهغي پوخ او مظبوط اعتقاد نوم دی کوم چه دواقع سره عين مطابق وي (لتعريفات للجرجاني: ١٥٧) لکه دامثال چه هر مخلوق دپاره خالق پيداکونکی لازم او ضروري وي او هغه الله تعالی دی ، نو ديته علم وايي ،

ځکه چه دا حکم په یقیني طور سره صا در شوي اودواقع سره بلکل عین مطابق دی .

۲ـ دبعضي علماء دقول مطابق دعلم هیڅ تعریف نه کیږي ، لکه ابن العربي المالکي داقول کړیدی : او ددي علت دادی چه علم دومره زیات واضح دی چه تعریف ته هیڅ ضرورت نه لري،(عارضة الأ حوذي: ۱۰ـ ۱۱۳ـ ۱۱٤) (اعلم) د أمر صیغه هغه وخت استعمالیږي چه کله د یو اهم څیز بیانول مقصود وي . مطلب داشو ،کوم علوم او معارف چه تا ته بیانیږي نو دهغي د پو هي دپاره ځان تیار کړه (حاشیة الأصول الثلاثة لابن قاسم: ۹) (الرشد) رشد او هدایت دالله تعالی په عظیم

احساناتو او انعاماتو کښي یو عظیم احسان دی،لکه الله تعالی فرمایي:(أُولَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ*فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَنِعْمَةً وَاللَّهُ عَلِيمٌ

حَكِيمٌ) (الحجرات: ۷ـ ۸) دغه کسان همد وي کا میاب دي دالله تعالى دفضل او نعمت د و جي نه ، الله تعالى پو هه او حکمت والا دی ،

د رشد تعریف بعضي علماء داسي کوي ،چه رشد په حق باندي مستقیم کلک او مظبوط پا تکیدلو ته وايي (فتح القدیر للشو کاني: ۵ـ ۷۱)

په رشد او هدایت کښي فرق

: ابن قیم رحمه الله فرمايي، علم نافع (فایده مندعلم او په هغي باندي عمل کولو ته (رشد) وايي، رشد او هدی چه کله جدا جدا ذکرشي نو هريو د يو بل معنى ته شامليږي. يعني رشد د هدی په معنی، او هدی د رشدپه معنى راځي،او چه کله یو ځاي ذکرشي نو درشد معنى ده د حق علم حاصلول او دهدی معنى ده د حق علم مطابق عمل کول ،(إغاثة اللهفان:ـ۵۳۷) د اطاعت معنی: اطاعت هغه تابعداري او پیروي ته وايي چه د دین او شریعت دحکم مطابق وي

،(شرح الطحاوية الابن ابي العز الحنفي: ١-٣٣٥) يعني عبادت په داسي طريقه سره كول چه دالله تعالى دحكم مطابق وي ، (الكوكب المنير لإ بن النجار: ١-٣٨)

ددي مثال

: د اطاعت مثال لكه لمونځ شو ، لمونځ ترهغه وخته پوري اطاعت تابعداري نده ترڅو پوري چه دالله تعالى دحكم مطابق او سره د شروطو واجباتو او اركانو ادا نه شي د مؤلف رحمه الله داقول : چه حنيفيت د ابراهيم عليه السلام دين دى، او ددي مفهوم دادى چه يواځي په اخلاص سره دالله تعالى عبادت او بنده ګي وكړيشي) د حنيف كلمه په قران كريم كښي ډير كرته ذكر شويده ، او الله تعالى په انسا نانو باندي فرض كړيده چه د حنيفيت (استقامت

والا) جوړ شي، اول الله تعالی په اهل کتاب یهود او نصارا و باندي دافرض کړیوه چه د حنیفیت دین تابعداري وکړي ، او بیا یي په امت محمدي باندي داهم فرض کړه چه ددین حنیف چه ددتوحید دین دی تابعداري وکړي یعني په ټولو انسانانو باندي دافرض ده چه دملت ابراهیمي تا بعداري وکړي ،

(جامع المسائل لشيخ الإسلام ابن تيمية ١٧٩\٥)

لکه الله تعالی فرمایي (ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ (النحل: ١٣٥) وحي وکړه مونږ تاته چه تابعداريْ کوه دملت دابراهيم علیه السلام چه کلک موحد وو او نه وو د مشرکانو د ډلي نه . همدارنګه الله تعالی فرمایلي دي، (وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآَخِرَةِ لَمِنَ

الصَّالِحِينَ)(البقرة۱۳۰) او مخ نه اړه وي د دين د ابراهيم عليه السلام نه مګر هغه څوک چه بي وقوف کړي ځان خپل او يقينا غوره کړی وو مونږ ده لره په دنيا کښي اويقينا دی به خامخا په اخرت کښي د کاميابو نه وي

او همدارنګه الله تعالی فرمايي، (وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ) (البقرة: ۱۳۵) دوي وايي چه شي تاسي يهود يان يا نصری لاربه ومومي، اوايه مونږ تابع يو د دين دابراهيم عليه السلام چه پوخ موحد وو، او نه وو دی دمشرکانو د ډلي نه. هرکله چه داخبره ښه واضحه معلومه شوه چه د حنيفيت تابعدارۍ فرض او لازم ده په ټولو خلکو باندي نو مصنف رحمه الله واضحه کړه چه حنيفيت د ابراهيم عليه السلام د دين او ملت نوم دی، (ملت) دين او شريعت ته وايي،

(أحكام القران للقرطبي : ١٢\ ١٣٠) پس د حنيفيت صحيح مفهوم اومعنى: حنيفيت دهغه ديني لاري نوم دى، په كومه باندي چه ابراهيم عليه السلام قائم وو.

يعني په اخلاص سره دالله تعالى عبادت او بنده ګي كول ، عربو به هغه كس ته هم حنيف وايو كوم چه به ديهود او نصرا و ددين نه منحرف شو، ددي وجي نه بعضي اهل كتابو په خپلو كتابونو كښي د حنيف دكلمي سره دښمني ښكاره كړي، او داهغه عرب وو كومو چه حج او ختنه جمع كړيوه، (او دا دواړه يعني حج او ختنه كول د دين ابراهيمي جزء وو، حالانكه دوي مشركين وو (جامع المسائل لابن تيمية : ٥\ ١٨٤) (حنيف) دحنف نه ماخوذ دى، او دحنف اصلي معنى ده ميلان كول ، نودحنيف معنى شوه د باطل دينونونه اعراض كونكى، بعضي علماو ويلي دي چه دحنف اصلي معنى استقامت ده.

ددي وجي نه دابراهيم عليه السلام دين ته دحنيفيت نوم ايښودل شوی دی، (تفسيرالشوكا ني : ١\١٦٠ـ ١٦١)

شيخ الاسلام ابن تيمية رحمه الله فرمايي، حنيف هغه شخص ته وايي چه دخپل رب په حکم باندي کلک او مستقيم وي ،او دهر قسمه باطل نه اعراض کونکی وي، حنيفيت په اصل کښي يواځي په اخلاص سره د الله تعالی عبادت ا و بنده ګي کول او په هغې باندي هميشه قائم پا تکيدل او دالله تعالی سره محبت کول او هغه ته عاجزي کول او دهر قسمه شرک نه ځان ساتل ديته حنيفيت وايي، (الفتاوی : ٥\ ٢٣٩) (١٠\ ٤٦٦)

دمؤلف داقول:(کله چه تاته داخبره ښه واضحه شوه چه ته الله تعالی دخپل عبادت لپاره پيداکړی يي، نو په دي خبره باندي هم ځان پوهه کړه چه د خالص توحيد نه بغير هيڅ

عبادت مقبول عبادت نشي كيدلاي لكه څرنګه چه د اوداسه نه بغير هيڅ لمونځ نشي كيدلاي ،

يعني خالص توحيد دهرعبادت دقبوليت لپاره داسي اساسي او بنيادي شرط دی لكه څرنګه چه د لمانځه د قبوليت لپاره طهارت بنيادي شرط دی،

او ددي دليل په قران كريم كښي دا ايت كريمه دی ، (وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا) :
النساء: ٣٦) او بنده ګي كوی دالله تعالی او مه شريكوې دهغه سره هيڅ شی ، په دي ايت كريمه كښي الله تعالی دعبادت امر اودشرک نه ممانعت يوځاي ذكر كړيدی،ددينه داخبره واضحه كيږي چه دعبادت دقبوليت لپاره توحيد شرط دی.

مصنف رحمه الله وفرمايل چه كوم عبادت دالله تعالی لپاره خالص نوي نو هغې ته عبادت نه

ويل كيږي ، لكه دمشرک عبادت ته عبادت نه ويل كيږي ،

ليكن ددي باوجود الله تعالى دعبادت لفظ ددي حقيقي معنى خلاف استعمال كړيدى .

او دمشرک عبادت ته يي هم عبادت ويلى دى ، لكه الله تعالى فرمايي ، (وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ (الفرقان:٥٥) او بنده ګي كوي دوي سيوا دالله تعالى نه دهغه چا چه نه نفع وركولاي شي دويته او نه نقصان وركولاي شي دويته ، او همدارنګه الله تعالى په يو بل ايت كښي فرمايي (قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ (الشعراء: ٧٥) أَنْتُمْ وَآَبَاؤُكُمُ الْأَقْدَمُونَ (الشعراء: ٧٦) اويل ابراهيم عليه السلام ايا خبر يي تاسو په حال دهغه چا چه تاسو هغوي لره بنده ګي كوي * تاسو او مشران ستاسو مخكني

شيخ الاسلام ابن تيمية رحمه الله : ددي مسئلې
وضاحت په داسي انداز کړیدی چه په هغي
سره دمصنف مراد اومقصود ښه واضح کیږي،
دهغي حاصل
دادی

دعبادت لفظ په قران او حدیث کښی په دوه طریقو سره استعمال شویدی .

١ـ مطلق: کله د عبادت نه مراد مطلق عبادت
وي ، او دا د الله تعالی په نیزمقبول وي ځکه
چه خالص دالله تعالی لپاره وي ، په دي معنی
او اعتبار سره دمشرک عبادت ته عبادت نه
ویل کیږي ، ځکه چه هغه خالص دالله تعالی
لپاره نه وي همدارنګه لفظ د مطلق ایمان
صرف سوچه اوصحیح ایمان ته شاملیږي . او
د کفارو او مشرکینو ایمان ته نه شاملیږي ځکه
چه کفار او مشرکین دالله دتعالی په ربو بیت

باندي ا قرا ر او اعتراف کوي ، ليکن دالله تعا لی سره په توحيد اولوهيت کښی شرک کوي ،

٢ـ مقيد :کله چه مشرک دالله تعالی عبادت کوي او دهغي سره دغيرالله عبادت هم کوي ، نو دي باندي دعبادت اطلاق کيږي خو د(قيد)سره لکه داسي ويل کيږي چه دا شخص دالله تعالی عبادت کوي او دغير الله عبادت هم کوي او يا داسي وويل شي چه دا شخص دالله تعالی سره په عبادت کښي شرک کوي ،

په قران کريم او احاديثو کښي ددي وضاحت موجود دی، لکه مخکښي دقران کريم دوه اياتونه ذکر شو، او همدارنګه دا قول دالله تعالی ﴿ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ ﴾(الزخرف: ٢٦) او کله چه اويل ابراهيم عليه السلام پلار خپل او قوم خپل ته يقينا زه بيزاره يم د هغه چانه چه تاسو يي بنده ګي کوې ، په دي ايت کريمه کښي د دوي

متعلق دعبادت لفظ استعمال شویدی ، لیکن مقید
، یعني عبادت ستاسو الله تعالی لره سره
دشرک نه ،

یعني زه ستاسو د هغه عبادت نه بیزاره یم چه
شرک ورسره وي ، ددي وجي نه کله چه د
مشرکینو او کفارو نه نفي دمطلق عبادت راشي
لکه په دي قول دالله تعالی
کښي (وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ)
(الكافرون:٤) او نه یم زه عبادت کونکی په
هغه طریقه چه تاسو عبادت کوي
،

نو دلته نفي دمقید عبادت نه ده مراد، بلکه نفي
دعبادت مطلق مراددہ او دا هغه عبادت دی چه
دالله په نیز مقبول او دالله تعالی په توفیق سره
کیږي، (الفتاوى:١٦-٥٧٣)

(فائده : شیخ عبدالله الغنیمان حفظه الله فرمایي،
چه ددي تفصیل نه دمؤلف رحمه الله مقصود او

مراد ښه نه واضح کيږي ، بلکه فرق دادی، چه په لغت کښي دعبادت اطلاق په هر هغه معبود باندي کيږي چه قصد يي وشي په عبادت سره ليکن په شرعه کښي صرف هغه عبادت معتبر او مقبول دی چه دتوحيد سره وي ، اصل کښي دافرق دی،

او فرق د اطلاق او تقيد ښه واضح ندی، ددي وضاحت نه معلومه شوه چه مراد دمصنف په نفي دعبادت مطلق سره نفي دهغه عبادت مرادده،کوم چه دالله تعالی په نيز باندي مقبول وي،او دالله تعالی په توفيق سره کيږي،

دمؤلف داقول : هرکله چه تاته داخبره ښه واضحه شوه چه شرک کله دعبادت سره ګډ وډ شي نوعبادت برباده وي، مصنف رحمه الله ددي خبري وضاحت کوي چه کله دعبادت سره شرک ګډ وډ شي نو څه احکام ورباندي مرتب کيږي، اول حکم يي دا بيان کړيدی ، چه

دشرک دوجي نه عبادت برباد یږي، هرکله چه شرک دعبادت سره ګډوډ شي نو عبادت فاسد اوبرباد شي ، که یو شخص دحج نیت او اراده وکړي اوحج اداکړي ، او بیا دغیرالله نه مدد وغواړي او یا دغیرالله دپاره نذر یاذبحه وکړي نو حج یي باطل فاسد او برباد شه،

لکه الله تعالی فرمایي، ﴿وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (ألأنعام: ٨٨) او که بالفرض شرک کړی وی دوی خامخا برباد شوي به وی، ددوي هغه عملونه چه دوی کول ، او همدارنګه که یوشخص اودس وکړي او بیا شرک وکړي دالله تعالی سره نو طهارت او اودس یي فاسد اوباطل شه.

ابن قدامه رحمه الله فر مایي ، چه طهارت یوعمل دی او دا عمل حکما باقي پا تکیږي اوچه کله ورته باطلونکی څیز عارض شي نو باطلیږي ، نو په شرک سره هم خامخا باطلیږي

،ځکه چه طهارت داسي عبادت دی چه په حدث (بي اودسی) سره فاسديږي نو شرک يي خو خامخا له مينځه وړي، (المغني: ١-٣٢٨)

د مصنف دا قول چه دشرک دوجي نه عمل او عبادت بربادیږي ، او ددي دپاره يي ، لفظ د (احباط) استعمال کړيدی، بعضي علماو ددي وضاحت په بطلان سره کړيدی، قاضي عياض رحمه الله فرمايي،چه د « أحبط عملك » او «حبط عملك» دواړو يوه معنی ده چه باطليدل دي . او لفظ دباطل او فاسد مترادف يعني هم معنی دي مشارق الآنوار ١-٢٢١) مصنف رحمه الله دشرک په باره کښي لفظ د حبوط) يعني دعمل بربادیدل ، يي عطف کړيدی، په لفظ د (فسا د) يعني دعمل فاسديدلو باندي

،

او ضمير د (ا فسدها) يي هغه عبادت ته راجع كړيدى، چه شرک ورسره ګډوډ شوى وي، او لفظ د العمل) چه معرف بالام دى او دلالت كوي په عموم باندي ، ددي اسناد يي كړيدى، لفظ د(الحبوط) يعني دعمل بربادیدلو ته ځکه چه دعمل بربادیدل يي دوهم هغه حکم وګرځه وو كوم چه مرتب كيږي په شرک باندي ،

په دي معنى باندي چه دشرک اول حکم دادى چه دشرک دوجي نه هغه عبادت بربادیږي دکوم سره چه شرک ګډوډ شوى وي ، اودوهم حکم دشرک دادى ، چه د شرک دوجي نه هغه اعمال صالحه هم بربادیږي چه ددي شرک نه يي مخکي كړي وي ، او ددي ښه وضاحت په دي قول دالله تعالى كښي دى (وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ ولتتكونن مِنَ الْخَاسِرِينَ) (الزمر:٦٥) او يقينا وحي كړي شوېده تاته او هغه كسانو ته چه ستانه مخكي دي كه چيري شرک د او كړو

خامخا برباد به شي عمل ستا او خامخا شي به ته دتاوان وا لو نه ، مصنف رحمه الله فرمايي ، کوم انسان چه دشرک نه ځان نه ساتي دا کافر دی ، اګرکه په امت کښي ډير لوي عبادت کونکی وي ، دشپې لمونځونه (تهجد) کوي او د ورځي روژې نيسي، دا اعمال يي ټول برباد دي،

الله تعالی فرمايي:(وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (الأنعام:٨٨) او که بالفرض شرک کړی وی دوی خامخا برباد شوي به وی، ددوي هغه عملونه چه دوی کول ، دمشرک داعمالو عاقبت داسي وي لکه يو سړی د جنابت ناپاکی په حالت کښي لمونځونه کوي، او د جنابت نه غسل نه کوي، او يا داسي لکه يوسړی په ډيره سخته ګرمیکښي روژې نيسي او بيا دورځي زناکوي،

امام ابن قیم رحمه الله د اعمالو
دبربادیدلونوعیت دوه قسمه بیان کړیدی ،

۱ـ عام: ددي صورت دادی لکه په مرتد کیدلو سره دانسان ټول نیک اعمال بربادیږي ، او په صحیح توبې سره دانسان ټول ګناهونه معاف کیږي ،

۲ـ خاص: ددي صورت دادی ، لکه بعضي نیک اعمال برباد شي، او بعضي ګناهونه معاف شي او دیته جزءیي بربادیدل وایي،کتاب الصلاة لابن القیم
(۸۶:

مصنف رحمه الله فرمایي: چه مشرک (شرک کونکی) به همیشه په اور دجهنم کښي وي، ددي نه مراد دمصنف رحمه الله دریم حکم دی چه مرتب کیږي په شرک اکبر باندي ځکه چه مشرک که دتوبې نه بغیر دشرک په حالت

کښي مړشه نو همیشه به په اور دجهنم کښي اوسیږي، الله تعالی فرمايي،

(لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ)(المائدة: ٧٢)

يقينا کفرکړيدی هغه کسانو چه وايي بیشکه الله تعالی هغه مسیح ځوي دمریم دی، او ویلي دي مسیح : ای بني اسرائیلو بندګي کوي دالله تعالی چه رب ځما دی او رب ستاسو دی، بیشکه چا چه شرک وکړه دالله تعالی سره پس یقینا حرام کړيدی الله تعالی په هغه باندي جنت او ځاي دهغه اور دجهنم دی، او نشته ظالمانولره هيڅ مددګار.

هرکله چه تاته داخبره بنه واضحه شوه چه شرک کله دعبادت سره ګډ وړ شي نوعبادت

برباده وي ،او اعمال هم له مينځه وړي، اوځاي دمشرک دهميشه لپاره اور دجهنم وي نو پدي به هم پوهه شوی يي چه دتوحيد اهميت پيژندل او دشرک دفساد نه ځان خبره ول څومره اهم او ضروري دي، اميد دی چه الله تعالی تاته دشرک دجال نه نجات در په برخه کړي، دکوم په باره کښي چه الله تعالی فرمايلي دي،

(إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَى إِثْمًا عَظِيمًا) (النساء: ٤٨) يقيناالله تعالی نه معاف کوي چه شرک وکړيشي دهغه سره او معاف کوي ددينه علاوه نورګناهونه چاته چه وغواړي،او چاچه شرک وکړه دالله تعالی سره پس يقينا جوړه يي کړه ګناه لويه ،

د شيخ الاسلام په کلام کښي ددي قواعدو او اصولوداهميت ذکردی ، هغه په خپلو نورو رسالو کښي په مختلفو مقاماتو کښي ددي

اصولو او قواعدو داهميت وضاحت کړيدی، چه دهغي خلاصه داده،

۱- ددغي اصولو او قواعدو په معرفت او پوهې سره موحد په شرک کښي دواقع کيدلو نه محفوظ کيږي .

۲- په دغه اصولواو قواعدو کښي د لاآله الا الله صحيح معنی او مطلب بيان شويدی
،

۳- ددغي اصولو اوقو اعدو په معرفت اوپوهې سره دتوحيداو شرک په مابين کې ښه فرق کيږي

مصنف رحمه الله فرمايي دشرک نه دبچ کيدلولپاره معرفت دځلورو اصولو او قواعدو ضروري دی، کوم چه الله تعالی په قران کښي بيان کړيدي ،او دغي اصولو اوقواعدو په وجه باندي ا سان دلا اله الا الله صحيح معنی او

مفهوم پژندلی شي، او ددغي اصولو او قواعدو په رڼا کښي داهل اسلام او اهل شرک په مابين کښي ښه تميزاو وضاحت کيږي، الله تعالی د په تا رحم وکړي ، ته ددغه اصولو او قواعدو باره کښي غور او فکر وکړه، او خپله پوهه دغه اصولو طرف ته متوجه کړه . ځکه چه دا ډير فائده مند اصول دي ، الدررالسنية : (۲- ۲۷)

د مؤلف رحمه الله داقول، شرک اکبر دکوم په باره کښي چه الله تعالی فرمايلي دي ،

(إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَى إِثْمًا عَظِيمًا (النساء: ٤٨) يقيناالله تعالی نه معاف کوي چه شرک وکړيشي دهغه سره او معاف کوي ددينه علاوه نورګناهونه چاته چه وغواړي،او چاچه شرک وکړه دالله تعالی سره پس يقينا جوړه يي کړه ګناه لويه ،

دا هم دهغه احکامو د جملي څخه دي کوم چه په شرک اکبر باندي مرتب کيږي او هغه داچه الله تعالی هغه مشرک نه معاف کوي چه دشرک اکبر ارتکاب يي کړيوي ، او بغير دتو بې نه وفات شي ليکن دشرک اکبر نه علاوه نور کبيره ګناهونه چه چا کړيوي او بغير دتوبې نه وفات شي نو دا دالله تعالی مشيئت ته وسپارل شو ،

که خوښه يي شي معاف به يي کړي او که خوښه شي غذاب به ورکړي ، او دا ددي ايت معنی او مقصود دی،

مصنف رحمه الله وفرمايل : چه ددي اصولو اوقواعدو په معرفت او پوهي سره مونږ دشرک او غير الله دعبادت دجال نه بهر وتلي شو.

قواعد: دقاعده جمع ده او قاعده په لغت کښي بنياد او اساس ته وايي،کله چه وويل شي قواعد

البيت نووددي نه مقصود دكور بنياد او اساس وي ، (لسان العرب لابن منظور: ٧- ٤٣٤)

دقاعدي تعريف په اصطلاح دعلماو كښي:

علماء كله داسي فرمايي چه په دي مسئله كښي قاعده داده او كله داسي وايي چه په دي باب كښي قاعده داده ، نومراد په دي سره هغه كلي قضيي (مسائل) وي چه په هغي كښي دغور فكرنه بعد جز يي قضيي (مسائل) معلو ميږي، (شرح مختصر الروضة للطوفي : ١- ١٢٠)

ددي مثال دادى لكه وويل شي: چاچه عبادت دغيرالله طرف ته واړه وو نو ده يقينا شرك وكړو، داقضيه كليه ده، په دي باندي دغور فكر نه بعد جز يي قضيي داسي معلوميږي، چاچه دغيرالله لپاره ذبحه وكړه يا يي دغيرالله لپاره نذر نياز وكړه ياپي غيرالله ته سجده وكړه نو ددي څه حكم دى؛ نو دمخكې قضيي نه

معلومه شوه چه دامشرک دی،ځکه چه دا ټول دعبادت انواع دي ، چاچه دا دغیرالله لپاره وکړل نو دایقیني مشرک دی،

معرفة : دیوشي اصلي حالت معلو مولو ته معرفت وایي، التعريفات للجرجاني : ٢١٨)
دالله تعالی لپاره وصف د(عارف) نشي بیانیدلی.او په دي باندي احمد بن حمدان دقاضي ابو يعلى محمد بن حسين نه اجماع نقل کړیده، الكوكب المنير: ١ـ ٦٥ـ٦٦) او الله تعالی په وصف د(عالم) سره متصف کیږي ،

لکه الله تعالی فرمايلي دي (عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ(المؤمنون: ٩٢) :
عالم دی په هر پټ او ښکاره

باندي پس اوچت دی دهغي نه چه دوي دهغه سره شریکوي، دالله تعالی لپاره لفظ دمعرفت نه استعمالیږي ، ځکه چه دمعرفت نه مخکې جهل وي او دادالله تعالی په باره کښي مستحيل

(ناشوني) دی
،

ځکه چه دالله تبارک وتعالی علم ازلي دی یعني دازل نه تر ابده پوري الله تعالی عالم دی په ما کان اوما یکون باندي، (التعریفات: ۱۷۲) اوبل دوهمه وجه داده چه معرفت یقین او ظن (ګمان ته) دواړو ته شامليږي او داهم دالله تعالی په باره کښي مستحیل (ناشوني) دی (شرح الاصول من علم الاصول عثیمن : ۲۵)

فائده: دالله تعالی اسماء او صفات توقیفي دي ، یعني په قران او حدیث سره ثابت دي، له دي وجي نه په هر چا لازم ده چه ددي په باره کښی او ددینه علاوه په نورو امورو کښي د اهل سنت والجماعت موقف خپل کړي،شیخ الاسلام ابن تیمیة رحمه الله فرمايي، چه دسلفو صالحینو مذهب دادی، چه هغوي دالله تعالی لپاره هغه صفات ثابتوي کوم چه الله تعالی د

خپل ځان لپاره ثابت کړيدي، او يا رسول الله صلى الله عليه وسلم دالله تعالى لپاره ثابت کړيدي، بغير   د تحريف (معنى بدلولو نه) او بغير دتعطيل (معنى نه انكاركولونه) او بغير دتكييف (كيفيت بيانه ولونه) او بغيردتمثيل (مثال وركولو نه) (الفتاوى : ٥-٢٦) ايا دالله تعالى علم په يقين سره متصف كول درست دي؟ جوابا دالله تعالى علم په يقين متصف كول درست ندي، ځكه چه كلمه ديقين په داسي څه دلالت كوي ، چه مخكي موجود نه وي ، او داد الله تعالى دعلم باره کښي مستحيل (ناشونى) دى، ابن القطان رحمه الله ددي وضاحت په خپل كتاب فتح الرحمن کښي په تفصيل سره کړيدى،(فتح الرحمن : ٢٠)

د مصنف   رحمه الله داقول : چه الله تعالى ددي قواعدو ذكر په قران كريم کښي کړيدى په دي قول سره مصنف رحمه الله ددي قواعدو او

اصولو مراجع اومصادرو ته اشاره کوي هغه داچه داقواعد او اصول د قران کريم نه ماخوذ او مستنبط دي، او داد مصنف رحمه الله دکتابونو کمال او امتياز دى چه دقران او احاديثو په قوي دلائلو باندي مبني وي ،

اول اصل او قاعده:

په دي پوهه شه چه هغه مشرکين او کفار چه رسول الله صلى الله عليه وسلم ورسره قتال (جنګ) کړيدى هغوي په دي اقرار او اعتراف کولو چه الله تعالى رازق خالق او مدبر دى، ليکن هغوي په دي اقرار سره په اسلام کښي داخل نه شو ، ددي دليل دا قول دالله تعالى دى،(قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ (يونس:٣١) .
او ا يه څوک روزي در کوي داسمان او د :

زمکې نه او یا څوک اختیار مند دی د غوږونو او د سترګو .

او څوک را وباسي ژوندی دمړنه او راوباسي مړدژوندی نه اوڅوک انتظام کوي د د ټولو کارونو پس اوبه وایي دوي چه الله تعالی

پس اوایه ته ایا ځان نه بچ کوې دشرک نه ،

ددي اول اصل او قاعدی معنی او مطلب :

١- دمکي کفاراو مشرکین کومو کښي چه الله تعالی رسول الله صلی الله علیه وسلم نبي راولیږه، هغوي د اسماعیل علیه السلام اولادوو، او دابراهیم علیه السلام د دین څه حصه پکښي هم باقي پاتي وه له دي وجي نه په دیکښي څه تعجب نشته چه هغوي دالله تعالی په خالقیت او رازقیت او تدبیر باندي اعتراف او اقرار کولو ، لیکن ایا دي اقرار او اعتراف

دوي په اسلام کښې داخل کړه او وينه اومال يي محفوظ شو؟

مصنف رحمه الله په قطعي دليل سره دا واضحه کړه چه د مشرکينو دي اقرار او اعتراف دوي په اسلام کښې داخل نه کړه بلکه الله تعالی په دوي باندي دکفر حکم وکړه او خپل نبي ته يي ددوي په خلاف باندي دقتال (جنګ) امر وکړه.

امام محمد بن عبدالوهاب رحمه الله دا اصل او قاعده ولې بيان کړه ؟

که څوک د مصنف رحمه الله په دور باندي سوچ وکړي او په هغه حالاتو باندي چه مصنف ورسره مخامخ وو، نو داخبره به ورته ښه واضحه شي چه مصنف رحمه الله دا قاعده ولې بيان او واضحه ثابته کړه ځکه چه ډير هغه خلک چه اسلام ته منسوب وو داسلام په خلاف او منافي کارونو کښې مبتلاء وو،

دقبرونو په عبادت کښي مبتلاء وو ، او څه
تعداد علماء داسي هم ووچه باطل يي د حق په
لباس کښي خلکو ته پيش کړی وو، او مصنف
رحمه الله ددي ټولو حقيقتونو نه واقف او باخبر
وو، او په دي ډير ښه پوهيده چه داخلک دهغه
توحيد دحقيقت نه ناخبره دي په کوم چه رسول
الله صلی الله عليه وسلم راليږل شوی وو، ددي
وجي دوي په انحراف او ګمراهۍ کښي واقع
شوي دي. او دوي داعقيده لري چه په هرمکلف
باندي صرف دتوحيدربوبيت پيژندل ضروري
دي اودوي دجهالت اوياد تقليد دوجي نه داخيال
او ګمان هم کوي چه دلااله الاالله معنی داده چه
الله تعالی خالق رازق او داشياو پيداکونکی دی
فقط ددي له وجي نه اګرکه يو شخص په کفري
کارونو کښي واقع وي لکه دغيرالله لپاره ذبح
کول او دغيرالله نه مدد غوښتل او دمخلوق نه
هغه حاجات غوښتل په کومو باندي چه صرف
الله تعالی قادر وي او دمخلوق د قدرت نه بهر
وي نو ددوي په نيز باندي داشخص مرتد نه

شمارل کیږي ترڅو پوري چه دا
شخص داعقیده لري چه الله تعالى خالق رازق
او ددي کائناتو مدبر دی، (دعاوي المناوئي :
عبد العزیز عبداللطیف ۱۹۳- ۱۹۴) لهذا ددي
باطل اعتقاد د رد لپاره

مصنف رحمه الله داقاعده واضحه او ثابته کړه
چه هغه کفار او مشرکین مکه چه رسول الله
صلى الله علیه وسلم ورسره قتال (جنګ) وکړه
هغوي هم دالله تعالى په ربوبیت باندي اقرار او
اعتراف کولو او ددي باوجود دي اقرار هغوي
په اسلام کښي داخل نه کړه.

دنورو دلائلو سره سره د ایت کریمه نه ددي اصل لپاره وجه د استدلال

دتوحیدپه باره کښي د قبر پرستو دانحراف
خلاصه داسي ممکن ده ، چه دهغوي ګمان
دادی، چه رسول الله صلى الله علیه وسلم
صرف دتوحید ربوبیت لپاره نبي رالیږل شوی

وو، او دهمدي په بنياد يي دمخالفينو سره
دشمنۍ قتل قتال (جنګونه) کړي وو، اوپه
همدي توحيد ربوبيت باندي اعتراف کولو سره
دانسان وينه اومال په دنيا کښي محفوظ کيږي ،
او په اخرت کښي ورته نجات حاصليږي، او
صرف په همدي توحيد ربوبيت باندي اعتراف
چه الله تعالى خالق رازق او مدبر دی، فقط
همدا د لااله الاالله معنى اومقصد دی نو مصنف
رحمه الله د قران کريم په رڼا کښي په واضح
دليل سره دا ثابته کړه چه د قبر پرستو دا اعتقاد
او عقيده خطاء او باطله ده د مذکوره ايت
کريمه تسلي بخش وضاحت په دوه طريقو سره
کيږي

١ ـ داچه کفارو او مشرکينو هم په دي باندي
اقرار او اعتراف کولو چه الله تعالى خالق
مالک رازق او دټولو کارونو تد بير کونکی
دی، ليکن ددي اقرار با وجود دوي په اسلام

کښې داخل نه شو ، او داحقیقت په دې ایت کریمه سره ښه واضح کیږي،

(وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ) (الزخرف: ٨٧) او كه چيري تپوس وكړي ته د دوي نه چه چا پيدا كړيدي دا (شفعاء) خامخا دوي به ووايي الله تعالى نو څرنګه اوړيدلی كيږي دوي د تو حيد نه،

یعني زمونږ رازق او زمونږ دسترګو غوږو نو او دمرګ او ژوند مالک اود تولوکارونومدبرالله تعالی دی، همدارنګه مشرکینو دالله تعالی په خالقیت باندي هم اقرار کولو لکه په ایت مذکوره کښي الله تعالی په ښه وضاحت سره داسي فرمایلي دي(وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ) (الزخرف: ٨٧) او كه چيري تپوس وكړي ته د دوي نه چه چا پيدا كړيدي دا (شفعاء) خامخا دوي به ووايي

الله تعالی نو ځرنګه اوړيدلی کيږي دوي دتوحيد نه .

۲- داچه صرف په توحيد ربوبيت باندي اقرار کولو سره ا نسان دجهنم نه نجات نشي حاصلوي ددي وضاحت دايت کريمه داخري حصي نه کيږي

لکه الله تعالی مشرکينو ته دا تهديد ورکړه چه دعذاب نه ځان ولي نه بچ کوي (فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ) (يونس:۳۱) که چيرته دوي صرف په دي اقرار سره دعذاب نه بچ کيدلي شوې ، نو دا تهديد يي ولي ورکولو؟ ابن جرير رحمه الله ددي آيت(لَيَقُولُنَّ اللَّهُ)په تفسير کښي فرمايي، يعني هغوي به تاته ضرور په جواب کښي دا وايي چه ددي هرڅه کونکی الله تعالی دی، (فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ) نوته ورته په جواب کښي ووايه چه ايا ځان نه بچ کوې دشرک نه ،يعني تاسو په دي اعتراف کوې چه دهرڅه

مالک الله تعالی دی ، او بیا هم دالله تعالی سره شرک کوي او دمعبود حقیقي نه علاوه نورباطل معبودانو ته رامدد شه وايي نو ايا تاسو دالله تعالی دغذاب نه نه ویریږي (تفسير ابن جرير: ٧- ١١٤) او هر چه دمشرکینو داګمان دی، چه د (لاالہ الا الله) مطلب او مقصد دادی، چه دالله تعالی نه ما سوا بل څوک خالق رازق او مدبر نشته ،

او دا ددي کلمي مطابقي معنی ده . او لفظ د تولي معنی سره مطابق دی، یعني دکلمي طیبي نه مراد صرف توحید ربوبیت دی، داګمان ددوي باطل دی . ځکه چه چا ته الله تعالی په قران کريم کښي دغور فکر او سوچ توفیق ورکړی وي، او درسول الله صلی الله علیه وسلم په سیرت کښي سوچ او فکر وکړي او درسول الله په دعوت کښي سوچ او تدبر وکړي نو په اسانۍ سره په ورته واضحه شي چه دمشرکینو داګمان چه د(لاالہ الا الله) نه مراد

صرف توحيد ربوبيت دی، باطل او خطاء دی ځکه چه الله تعالی ددي کلمې (لااله ا لاالله) معنی په قران کريم کښي بيان کړيده، اوددي وضاحت يي بل چاته ندی حواله کړی، لکه الله تعالی ددي کلمي (لااله الاالله) معنی داسي بيان کړيده چه د الله تعالی نه ماسوا دبل چا نه دعبادت نفي کول او صرف يواځي دالله تبارک وتعالی لپاره عبادت ثابتول ،لکه الله تبارک وتعالی فرمايي

(وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ (الزخرف:٢٦) إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ (الزخرف: ٢٧) وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ*) او كله چه وويل ابراهيم عليه السلام پلار خپل او قوم خپل ته يقينا زه بيزاره يم د هغه چا نه چه تاسو يي بنده ګي کوي. مګر هغه ذات چه زه يي پيداکړی يم نو هغه به ماته لار ښايي. او پاتي کړه الله تعالی داكلمه باقي په اولاد دهغه كښي . دي لپاره چه

دوي وګرځي دکمراهی نه.

فا ئده : هرلفظ چه په یوه معنی دلالت کوي . دهغي دري اقسام دي. (١) دلالت مطابقت یا دلالت تطابق : هرکله چه دلفظ نه پوره معنی واخستی شي دیته دلالت مطابقي وایي ځکه چه لفظ دمعنی سره مطابق شو. (٢) دلالت تضمني : هرکله چه دلفظ د پوره معنی نه یوه جزئي معنی واخستي شي دیته دلالت تضمني وایي. ځکه چه دغه جزئي معنی په پوره معنی کښي یو جزء وي دکومي لپاره چه لفظ وضع شوی وی، (٣) دلالت التزامي : هرکله چه دلفظ نه یوه داسي معنی واخستي شي کومه چه د لفظ دمعنی سره لازمه وي دیته دلالت التزامي وایي. (شرح القصیدة النونیة : الابن القیم – خلیل الهراس: ٢- ١٣٥)

فائده: علامه عبد الرحمن بن القاسم – رحمه الله
- فرمايي ، چه ددي عظيمې كلمي (لا اله الا الله
) معنى داده چه دالله تعالى نه ماسوى هيڅ
معبود برحق او معبود حقيقي نشته دی . بلكه
دالله تعالى نه ماسوا چه څومره الهه دي دهغوي
عبادت سراسر باطل او ګمراهي ده. او
همدارنګه د (لا اله الا الله) دلالت په توحيد
الوهيت باندي دلالت مطابقي دی. او هرچه
بعضي جاهلان داګمان کوي چه ددي کلمي
معنى صرف داده چه نشته دی خالق رازق
اومدبر مګر يو الله دی . دا ګمان خطاء دی.
ځکه چه

د(لا اله الا الله) معنى توحيد الوهيت دی. اګر
كه دا معنى چه نشته دی خالق رازق او مدبر
مګر يو الله دی. ددي كلمي يوجزء دی .ليكن په
حقيقت كښي داكلمه دتوحيد الوهيت لپاره وضع
شويده .يعني په اخلاص سره يواځي دالله تبارک
وتعالى عبادت كول او ټول انواع دعبادت دالله

تعالی لپاره خاص کول (حاشيه ثلاثة الاصول:
۵۰) هغه کومه کلمه وه کومه چه ابراهيم عليه السلام په خپل اولاد کښي باقي پريښي وه ؟ او دخپل قوم سره د وينا په مهال يي دهغي معنی مقدمه کړه هغه داچه دهر معبود من دون الله نه دبراءت اعلان او ديو الله تعالی واحد لاشريک ذات لپاره يي دعبادت ګواهي ورکړه. عکرمه، مجاهد، ضحاک، قتادة، اوسدي، وغيره مفسرينو د افرمايلي دي ، چه مراد دهغي کلمي نه کومه چه په قران کريم کښي وارده ده . او ابراهيم عليه السلام په خپل اولاد کښي باقي پريښي وه هغه کلمه دتوحيد (لا اله الا الله) ده (تفسير ابن کثير:۴- ۲۱۹)

علامه ابن کثير فرمايي، چه ددي کلمي مقصود اومطلوب دادی ، چه يواځي په اخلاص سره دالله تعالی واحد لاشريک ذات عبادت وکړيشي، او دالله تعالی نه ماسوا چه څومره باطل معبودان دي دهغي نه براءت وکړيشي

ځکه چه معبود برحق صرف اوصرف یو الله تبارک وتعالی دی، (تفسیر ابن کثیر: ۴- ۹۲۱) دالله تعالی داقول هم د(لا اله الا الله) معنی ښه واضحه کوي، (إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ (الصافات: ۳۵) وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوا آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ (الصافات: ۳۶)

یقینا دوي وو . چه کله به وویل شو دوی ته نشته حقدار دبنده ګۍ سیوا د الله تعالی نه نو دوي به لویي کوله ، او دوي به وویل ایا پریږدو مونږ معبو دان خپل له وجي دشاعر لیوني نه،

په دي ایت کریمه کښي ددي خبري واضح دلیل دی ، چه د(لا اله الا الله) پوره معنی دانده چه دالله تعالی نه ماسوا بل خالق رازق او مدبر نشته ، بلکه پو ره معنی یي داده چه دالله تعالی نه بغیربل هیڅوک دعبادت حقدار نشته او یواځي په اخلاص سره باید دالله تعالی عبادت

وکړيشي، او په دي باندي مشرکين هم پوهيدل ځکه يي ددي کلمي نه انکار کولو . او که چيرته ددي کلمي معنی همدغه وی. يعني چه دالله تعالی بغير بل څوک خالق رازق نشته نوپه دي باندي خو مشرکينو هم اعتراف کولو نو بيا مشرکينو د(لا اله الا الله) نه ولي انکار کولو؟

سؤال پيداکيږي چه دقريشو مشرکينو ددي کلمي نه کوم مقصداو معنی اخستي وه واضحه ده چه دقريشو مشرکينو ددي کلمي نه صحيح مطلب او معنی اخستي وه هغه داچه دالله تعالی نه ما سوا ټول معبودان پريښودل اودهغي نه دبراءت اعلان کول او يواځي په اخلاص سره دالله تعالی عبادت او بنده ګي کول . ددي وجي نه چه هغوي به کله دي کلمي ته دعوت کړيشو نو داسي به ويل،

(وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوا آَلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ (الصافات: ٣٦)): او دوي به وويل ايا پريږدو مونږ معبو دان خپل له وجي دشاعر ليوني نه،

دمشركينو په نيز باندي د (لا اله الا الله) كلمي همدا معنى وه چه دالله تبارک وتعالى نه ماسوا نور ټول معبودان پريښودل .او ددي حقيقي معني كومه چه مشركينو ددي كلمي نه فهم كړيوه زيات تاكيد هغه وخت وشو كوم وخت چه نبي كريم صلى الله عليه وسلم دوي ته دادعوت وركړه چه

(قولوا : لااله الا الله) تاسوداقراروكړي چه دالله تعالى نه ماسوا بل معبود حقيقي نشته . نو دي مشركينو په جواب كښي داسي وويل ،

(أَجَعَلَ الْآَلِهَةَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ (ص: ٥) آيا جوړ كړيدي ده ډير معبودانولره معبود يو يقينا دا خيز ډير نا اشنا دى،كفار او مشركين په دي پوهه شوى وو، چه ددي كلمي

پوره معنی داده چه دالله تعالی نه ماسوا نور ټول معبودان پریښودل او دیو معبود حقیقي الله تبارک وتعالی عبادت او بنده ګي کول . علامه ابن کثیررحمه الله فرمايي ، آيا ده داګمان کړيدی، چه معبود صرف یودی، او دهغه نه علاوه بل هيڅ معبود نشته ، مشرکينو ددينه انکار کولو (الله تعالی دي دوي رسواکړي) او دالله تعالی سره په شرک نه کولو باندي يي تعجب کولو ،ځکه چه مشرکينو ته دبتانو عبادت دپلار نيکه نه په ميراث کښي پاتي شوی وو،

او دبتانو محبت يي زړونو ته داخل شوی وو. (تفسيرالقران العظيم: ۴ـ ۸۲) دقران کريم ددي مبارکو اياتونو نه دا حقيقت ښه واضح شو چه په کلمه دتوحيد کښي د(اله) معنی ده معبود برحق او په دي باندي دعلماء اجماع ده.

په خلاف دقبر پرستو مشركينو چه هغوي په ګمراهۍ سره دا اعتقاد لري چه د(لا اله الا الله) معنى ده لاخالق او لاقادر على الاختراع الا الله) يعني دالله تعالى نه ماسوا بل خالق رازق نشته .

او ددوي داخيال دى، چه دوي كله داكلمه ووايي نو دتوحيد اخري درجي ته ورسيږي اګركه دغير الله لپاره عبادت كوي، (تيسير العزيز الحميد: سليمان بن عبد الله بن محمد بن عبدالوهاب)

د اول اصل او قاعدي دشرحى خلاصه:

١ـ هغه مشركين او كفار دكومو سره چه نبي كريم صلى الله عليه وسلم قتال (جنګ) كړى وو، هغوي هم په توحيد ربو بيت باندي اقرار او اعتراف كولو ، ليكن دي اقرار او اعتراف هغوي په اسلام كښني داخل نه كړل ، او نه يي دهغويويني اومال محفوظ كړه.

۲ـ دقبر پرستو مشرکینو همدا عقیده ده چه د(لا اله الا الله) معنی صرف توحید ربوبیت دی، او په دي اقرار سره انسان مسلمان معرفي کیږي او په اسلام کښي داخلیږي وینه اومال یي محفوظ کیږي ،لیکن دقران کریم او نبوي احادیثو دد لائلو په رڼا کښي دا اعتقاد سراسر باطل دی،

دوهم اصل او قاعده:

مشرکین وايي: چه غیرالله طرف ته زمونږ توجه ددي لپاره ده چه په دي سره مونږ شفاعت او قرب الهي حاصلوو. ددي قربت متعلق الله تعالی فرمایي، (وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ (الزمر:۳) او هغه کسان چه نیولي دي سیوا دالله تعالی نه مددگاران (وايي) بندگي نه کوو مونږ ددوي

مګر ددي لپاره چه نيزدي کړي مونږ الله تعالی ته په نيزدي کولو سره ، يقينا الله تعالی به فيصله وکړي په مينځ ددوي کښي ، په هغه ځيز کښي چه دوي په هغي کښي اختلاف کوي ، يقينا الله تعالی توفيق نه ورکوي هغه چاته چه ډير دروغژن دی، ډير کفر کونکی دی،

او دشفاعت متعلق الله تعالی داسي فرمايي، (وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ (يونس: ١٨) او بندګي کوي داخلق سيوا دالله تعالی د هغه چه نه ضرر رسولی شي دويته او نه نفع رسولی شي دويته او وايي دوي چه داکسان سفارشيان زمونږ دي په دربار دالله تعالی کښی ،

دشفاعت دوه قسمه دي:

١ـ ناجائزاو ناروا شفاعت :

٢ـ جائز او مشروع شفاعت :ناجائز اوناروا شفاعت: دغيرالله نه داسي ځيزونو غوښتل

په کومو باندي چه دالله تعالى نه علاوه بل ځوک قادر نه وي، لکه الله تبارک وتعالى فرمايي، (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ (البقرة: ٢٥٤)

اى ا يمان والو خرچ کوي دهغي نه چه درکړيدي مونږ. تاسوته مخکي ددينه چه رابه شي ورځ (دقيامت) نه به وي خرڅول په هغي کښي او نه دوستانه او نه به وي سفارش، او کافران دوي لوي ظالمان دي،

مشروع او جائز شفاعت: داهغه شفاعت دى، کوم چه دالله تعالى نه طلب کيږي ، او په ديکښي دشفاعت کونکي اکرام اواحترام وي ځکه چه دهغه شفاعت قبول کړيشي، او شفاعت به دهغه چا په حق کښي قبليږي دچا دقول او عمل نه چه الله تعالى راځي وي لکه الله تعالى فرمايي،

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ (البقرة : ٢٥٥)

ځوک دی هغه کس چه سفارش وکړي په نيز دده، مګر دده په اجازه سره،

دمشرکينواوکفارودقربت(نيزديکت)اوشفاعت لپاره دغيرالله نه غو ښتل او دغيرالله طرف ته متوجه کيدل ددوي يو مهم اصل دی، ځکه چه موضوع دشفاعت سره ددي اصل ډير ژور ربط او تعلق دی، ددي وجي نه د مخکني او وسني دور مشرکان دشفاعت په بهانه دالله تبارک وتعالی سره شرک کوي،

دشفاعت لغوي معنی: شفاعت په عربي ژبه کښي دتاق په مقابله کښي راځي، لکه جفت او تاق، کله چه ويل شي (شفع لي ،يشفع ، شفاعة ، ويتشفع) نو ددي معنی طلب دشفاعت وي، دشافع جمع شفعاء راځي ، او چه کله ويل شي (استشفعه) نو معنی يي داوي چه دهغه نه يي شفاعت طلب کړه، (لسان العرب: ٨ـ ١٨٣ـ ١٨٤)

دشفاعت اصطلاحي معنی: دشفاعت متعدد تعریفونه شویدي، چه دهغي دجملي څخه یو دادی، بل چا ته دفائدي لپاره او یا دهغه نه ضرر دفعه کولو لپاره واسطه جوړیدل (شرح لمعة الاعتقاد: لابن عثیمن (١٢٨) دا تعریف دشفاعت لپاره پوره جامع تعریف دی، کوم چه دیني او دنیاوي ټولو کارونو ته شاملیږي،

ددوهم اصل او قاعدي معنی او مفهوم :

د عربو په نیز باندي بت پرستي دشرک یو لوي مظهر رواج شوی وو، حتی تر دي پوري چه په کورونو کښي یي بتان ایښي وو او دهغي عبادتونه به یي کول،بعضي قبائل دعربو داسي هم وو چه دعبادت لپاره به یي خاص قسم بت دخپل ځان لپاره متعین کړی وو، لکه دطی او انعم قبیلو لپاره د(یغوث) په نوم باندي یوخاص قسم بت وو چه دهغي عبادت به یي کولو ، او

دکلب قبيلي لپاره يو بل بت وو د (ود) په نوم باندي او دهغي عبادت به يي کولو، (سيرة ابن هشام- ١- ٩٧)

دا ډيره دتعجب خبره ده چه ددي بتانو عبادت په ډيره لويه پيماني سره کيدلو سرددينه چه ددي بتانو حقيقت داوو چه صرف دلرګو او يا دکاڼو نه جوړ شوي وو، ليکن د ا بتان دي مشرکينو ديو معبود غائب په شکل کښي ايښي وو او په دي عقيده وو چه دابتان دهغه غائب معبود قائم مقام دي ، که نه نو داخبره دخيال او تصور نه ډيره لري ده چه يو عقل مند انسان چه په خپل لاس باندي لرګي او يا کاڼي وتراشي او بت ترينه جوړ کړي او بيا ورته معبود وايي او عبادت يي کوي، (اغا ثة اللهفان: لابن القيم – ٢-١٨٢) مشرکينو په دي حقيت اعتراف کولو چه خالق صرف الله تعالى دى، مالک او مدبر صرف الله تعالى دى رزق او روزي صرف دالله تعالى په لاس کښي ده او

دابتان مخلوق دي، ليکن ددي باوجود
دامشرکين دبتانو عبادت ته څه شي اماده او
تيار کړي وو، ؟ (قاعده في التوسل والوسيله
لشيخ الاسلام ابن تيميه: ١- ٣٨)

الله تعالی په دي ايت کريمه کښي ددي وضاحت
کړی دی، چه کفارو او مشرکينو دبتانو عبات
ځکه کولو چه دوي داعقيده لرله چه دابتان
زمونږ لپاره شفاعت کوي دالله تعالی په نيز
باندي او مونږ الله تعالی ته نيژدي کوي ،
هرکله چه دي کفارو او مشرکينو د ملائکو
پيغبرانو او نيکانو بندګانو باره کښي داعقيده
ولرله چه دا زمونږ سفارشيان دي نو ددوي
دمجسمو تصويران يي جوړکړل، او دابه يي
ويل چه ددي مجسمو او تصويرانو نه زمونږ
سفارش طلب کول په حقيقت کښي ددوي (
ملائکو پيغمبرانو او نيکانو) نه سفارش طلب
کول دي ، او الله تعالی په دوي باندي دشرک او

دکفر حکم وکړه، (قاعده في التوسل والوسيله لشيخ الاسلام ابن تيميه: ۳۳)

امام محمد بن عبدالوهاب رحمه الله دا اصل او قاعده ولې بيان کړه؟

۲مخکي داخبره بيان شوه چه مشرکين ددي وجي نه په شرک کښي واقع شوي وو،چه دوي داعقيده لرله چه   دا ملائک پيغمبران او نيکان بندګان زمونږ سفارش کوي او مونږ الله تعالى ته نيږدي کوي،حتى تر دي چه الله تعالى محمد صلى الله عليه وسلم خپل رسول او نبي راوليږه، او نبي صلى الله عليه وسلم بنکاره دابيان وکړه چه دا کفر اوشرک دى، او درب په شان کښي ګستاخي ده.

او بيا رسول الله صلى الله عليه وسلم ددي مشرکينوسره جهاد او قتال وکړه تر دي پوري چه دوي دپلاړ نيکه باطل عقايد پريښودل، او ديوالله تعالى عبادت يي شروع کړه، ليکن

داګمان نه کيده چه بيابه دوباره داسي وخت راځي چه خلک به دشرک په مصيبت کښي اخته کيږي ، او دقبرونو عبادتونه به کوي په هغه عذرونو باندي په کومو چه مخکنو مشرکينو دالله تعالی سره شرک کولو، هغه عذرونه ددي نيکانو بندګانو نه سفارش طلب کول دي او ددوي په باره کښي داعقيده لرل دي چه دوي مونږ الله تعالی ته نيژ دي کوي، دهمدي عذرونو په اساس باندي مخکنو مشرکانو دالله تعالی سره شرک کولو، ددي وجي نه مصنف رحمه الله دا قاعده بيان کړه او ددي وضاحت يي وکړه چه دا بعينه شرک او کفر دی،

مصنف رحمه الله فرمايي : چه زمونږ په دي زمانه کښي چه غير الله ته کوم اوازونه کيږي دهغي يو څو قسمه دي ......

په دغه قسمونو کښي يو قسم دادی، چه يو شخص دالله نه هم دعاګاني غواړي او ورسره يي دپيغمبر او بزرګ وغيره هم غواړي او وايي چه زه له دوينه صرف سفارش غواړم ګڼي زه په دي پوهيږم چه نفع او نقصان صرف دالله تعالی په لاس کښي دی، او دالله تعالی نه ماسوا بل هيڅوک دنفع او نقصان ما لک نه دی، چونکه زه ګناهګار يم نو ددي نيک انسان پيغبر ولي وغيره نه سفرش طلب کوم، دابعينه هغه شرک دی کوم چه مخکنو مشرکانو کوو، او رسول الله صلی الله عليه وسلم ورسره ترهغه وخته پوري جهاد قتال او جنګ جاري وساته ترڅو چه دوي داشرک پريښود او ديو الله تعالی عبادت او بندګي يي شروع کړه، (ا لدرر السنية : ۲ـ ۲۳ـ ۸۴)

دمخکنو دوه اياتونو نه وجه داستدلال او دهغي وضاحت :

مخکني دوه اياتو نه دالاندي حقائق واضحه کوي

۱ـ دشفاعت او قربت په خاطر دالله تعالى عبادت دغيرالله طرف ته اړول دا دمشرکينو دين دی، الله تعالى دسورت زمر په اول کښي ددي خبري پوره وضاحت کړيدی، مصنف رحمه الله فرمايي: چه دسورت زمر ابتدائي اياتونه تلاوت کړه ځکه په ديکښي الله تعالى ددين اسلام او دکفارو دين او دهغي مقاصد بيان کړيدي، (الدررالسنية:۱ـ۶۰)

۲ـ دبنده او دهغي درب په مابين کښي سفارشي (سفارش کونکی) مقررکول داشرک او کفر دی ، او درب العالمين ګستاخي او توهين دی، او ددي لپاره عذر پيش کول هغه ددروغو عذردی چه قابل قبول ندی، ددي خبري دليل دمذکوره اياتونو په اخرکښي ذکر دی،

لکه الله تعالی فرمایلي دي، (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ (یونس:۱۸) : پاک دی، الله تعالی او لوي دی، دهغي نه چه دوي دالله سره شریکوي،

او همدارنګه فرمایي (إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ) (زمر: ۳) یقینا الله توفیق نه ورکوي هغه چاته چه ډیر دروغژن وي ، ډیر کفر کونکی وي،

هرکله چه الله تعالی داواضح وفرمایل چه دامشرکین دسفارش دطلب کولو دوجینه په شرک کښي واقع شوي وو، او دخپل ذات مبارک پاکي يي بیان کړه ، ددینه معلومه شوه چه دا کار (دنیکانو نه سفارش طلب کول) دالله تعالی په ذات کښي تنقیص او دهغه ګستاخي ده، ځکه چه الله تعالی دخپل ذات مبارک پاکي د بدو صفاتو نه بیانه وي،

او همدارنګه مصنف رحمه الله تعالى –
دمشرکينو او کفارو دي کار(سفارش غوښتلو)
ته دشرک نوم کيښود، پس هرچاچه داکار وکړه
نوهغه دمشرکينو په ټولګى کښي داخل شو.

او په دوهم ايت کريمه کښي يي دمشرکينو دي
کار ته لوي کفر ووايه ، ځکه چه (کفار) د
مبالغي صيغه ده کومه چه په دي خبره دلالت
کوي چه داکفر انتهايي درجي ته رسيدلى دى،

قبر پرستو ته په دي مسئله د شفاعت
کښي داشبهه راغلې ده چه دوي په دي شفاعت
سره دالله تعالى دتعظيم اراده کوي ، ځکه چه
هغوي خپل رب الله سبحانه وتعالى ددنيا په
بادشاهانو او حکمرا نانو باندي قياس کړيدى،
لکه څرنګه چه ددي بادشاهانونه هيڅ يو څيز
بغير دواسطي نه نه غو ښتل کيږي ، بلکه
ددوي داحترام لپاره دويته واسطه پيش کول
ضروري وي ، لهذا دالله تعالى ذات خو ددوينه

ډېر زيات حقدار دی، نو ددي وجي نه دا قبر پرست الله تعالی ته داشفعاء واسطه کوي ،

ددي شبهي جواب : دا بلکل محال او ناشوني ده چه الله تعالی ددي بادشاهانو پشان وګڼل شي او په دوي د قياس کړيشي، او دهمدي فاسد قياس له وجي نه د بتانو عبادت کيږي او کفارو او مشرکينو دالله تعالی نه ماسوا نور او لياء دوستان او سفارشيان نيولي دي، او داقياس ځکه باطل او فاسد دی، چه دخالق او مخلوق په مينځ کښي فرق وي او همدارنګه د رب او مربوب (پرورش کړيشوی،) او دمالک او غلام مالدار اوغريب په مينځ کښي فرق وي،

رب هغه دی چه هغه قطعا هيچاته محتاج ندی، ځکه چه هغه غني او بي پروا ذات دی، او ټول مخلوق دهر لحاظ نه خپل رب ته محتاجه دي، او هرچه بادشاهان دي نو هغوي خپل قريبي خپلوانو او وزيرانو ته محتاجه وي ځکه چه د

باد شاهانو فائدي په دوي پوري متعلقي وي ، او هغوي ددي باد شاهانو مدد او مرسته كوي ، نو بادشاهان داحتياج دوجي نه دهغوي سفارش قبلوي،ځكه چه بادشاهان له دينه ويريږي ، چه ددي سفارشيانو دشفاعت نه قبلولو په صورت كښي به دبادشاه په اطاعت او فرمانبرداري كښي نقصان واقع شي، او دوي به ترينه بل طرف ته لاړ شي، نو ددي احتياج له وجينه باد شاه مجبوره دى چه ددوي سفارش قبول كړي،

ليكن الله تبارك وتعالى ددي ټولو خبرو نه بي پرواه او بي نيازه دى، او دا بي نيازي دالله تبارك وتعالى د ذات مبارك سره لازمه ده ، او هرچه مخلوق دى، نو هغه ټول په ټوله كښي خپل خالق ته دهر لحاظه نه محتاجه دي ، لكه الله تعالى فرمايي،

(لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ) خاص دهغه په اختيار کښي دي هغه څه چه په اسمانونو کښي دي او هغه څه چه په زمکه کښي دي، څوک دی ، هغه کس چه سفارش وکړي په نيز دده، مګر دده په اجازه سره ،

په دي ايت کريمه کښي الله تعالی داخبر ورکړيدی، چه دټولو اسمانونو او زمکو او ټولو مخلوقاتو مالک صرف او صرف الله تعالی دی، نو لهذا ټول شفاعتونه هم دالله تعالی په اختيار کښي دي،

او دالله تعالی داجازت نه بغير هيڅوک شفاعت نشي کولاي، ځکه چه دالله تعالی سره هيڅوک شريک نشته دی، ټول دالله تعالی غلامان دي، او هر چه اهل دنيا(دنيا والا) دي نو دوي ديو بل سفارش کولاي شي په دنياکښي ، (اغاثة اللهفان :١- ٢٠٣- ٢٠٤) وتفسير سعد- ٧١٨،

هرکله چه مصنف داواضحه کړه، چه مخکني مشرکان دشفاعت په طمعه په شرک کښي واقع شوي وو، نو ددینه بعد یي دشفاعت اقسام بیان کړه، او داوضاحت یي وکړه چه دشفاعت دوه قسمه دي،

۱ـ نارواه او ناجائز شفاعت: دا هغه شفاعت دی، کوم چه الله تعالی نفي کړیدی، او کفارو مشرکینو او دهغوي پشان په دي امت کښي ناپوهه او بي علمه کسانو روا ګرځولي دی، (قاعده في التوسل والوسیله: ۲۸۰)

ددي نارواه شفاعت تعریف مصنف رحمه الله داسي کړیدی، چه داهغه شفاعت دی، کوم چه دغیرالله نه وغوښتل شي، او همدارنګه دناجائز شفاعت تعریف داسي هم کیدي شي، چه ناجائز شفاعت هغه دی، کوم کښي چه دمشروع او جائز شفاعت دشرطونو نه هیڅ یو شرط نه وي،

مصنف رحمه الله ددي شفاعت دنفي كولو لپاره په دي ايت كريمه سره استدلال كړی وو، (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آَمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ) (البقرة: ٢٥٤)
ای ايمان والو خرچ كوي دهغي نه چه دركړيدي مونږ تاسوته مخكي ددينه چه رابه شي ورځ (دقيامت) نه به وي خرڅول په هغي كښي او نه دوستانه او نه به وي سفارش، او كافران دوي لوي ظالمان دي،

٢ ـ مشروع او جائز شفاعت : ددي شفاعت تعريف مصنف رحمه الله داسي كړيدی، چه هغه شفاعت دی، كوم چه صرف دالله تعالی نه وغوښتل شي، بيا ددي شفاعت دوه شرطونه دي،

١ ـ دسفارش كونكی لپاره دالله تعالی نه اجازت،

٢ـ دچا لپاره چه شفاعت كيږي، دهغه نه دالله تعالى رضا كيدل، يعني هغه به موحد وي، لكه ابو هريرة رضى الله عنه فرمايي، (أنه قال قيل يا رسول الله من أسعد الناس بشفاعتك يوم القيامة قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لقد ظننت يا أبا هريرة أن لا يسألني عن هذا الحديث أحد أول منك لما رأيت من حرصك على الحديث أسعد الناس بشفاعتي يوم القيامة من قال لا إله إلا الله خالصا من قلبه أو نفسه) ابو هريرة رضى الله فرمايي، چه درسول الله صلى الله عليه وسلم نه پوښتنه وشوه چه دالله رسوله دقيامت په ورځ ستا د شفاعت په سعادت سره څوک زيات مستحق (حقدار) دى، نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل : اى ابو هريره زما دايقين وو ، چه ددي متعلق به ستانه مخكي څوک تپوس ونه كړي . ځكه چه دحديث متعلق ما ستاډير حرص وليده واوره دقيامت په ورځ به زما په شفاعت سره هغه كس دټولو نه زيات حقدار وي چاچه داكلمه دتوحيد(لا اله الا الله)

په اخلاص سره ویلي وي، یعني خالص موحد وي،

د مصنف رحمه الله داقول: او په دیکښي دشفاعت کونکي اکرام اواحترام وي ، په دي جمله کښي دشفاعت دحکمت بیان دی، هغه داچه دشفاعت نه چه کومه فا ئده حاصلیږي مثلا ګناهګاران داور نه راویستل او یا دجنتیانو درجي اوچتول ،

دا الله تعالی دشفاعت نه بغیر هم کولاي شي چه ګناهګاران داور نه راوباسي او دجنتیانو درجي اوچتي کړي، لیکن الله تعالی داسي نه کوي بلکه بعضي صالحینو ته دشفاعت اجازه ورکوي ، په دیکښي دالله تعالی ډیر لوي حکمت دی، هغه داچه په دیکښي دشفاعت کونکي اکرام او احترام وي، او ددي دوه صورتونه دي،

١ ـ دچاچه شفاعت کيږي، په هغه باندي دشفاعت کونکي فضيلت ظاهرول ،

٢ ـ دالله تعالی په نيز باندي دشفاعت کونکي مرتبه او مقام ظاهرول، (القول المفيد: شرح کتاب التوحيد : لابن العثيمين : ٣٤٥ـ ٣٤٦)

دشفاعت متعلق يوه مسئله ، هغه داچه دهغه چا څه حکم دی، چه دنبي يا ولي وغيره نه صرف شفاعت غواړي؟ ددي دجواب خلاصه په لاندي څلور مقدماتو سره داسي ممکنه ده ١ ـ چه شفاعت ددعا يو قسم دی،

٢ـ دشفاعت اختيار صرف دالله تعالی سره دی، لکه الله تعالی فرمايي،(قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا) ته ووايه اختيار دشفاعت الله تعالی لره دی ټول .

٣ـ هرکله چه شفاعت دالله تعالی ملکيت دی، نو هغه صرف دالله تعالی نه غوښتل پکار دي .

۴ـ چاچه دالله تعالی نه بغیر دبل چانه داسي څه طلب کړه چه په هغي باندي دالله تعالی نه علاوه بل څوک قادر نه وي نو دا مشرک دی، نتیجه داشوه چه د مخلوق نه شفاعت طلب کول شرک دی .

علامه سلیمان بن عبد الله ال الشیخ ـ رحمه الله ـ فرمایي ، که دا اعتراض وکړیشي، چه الله تعالی خو دشرک حکم په هغه چا کړیدی، کوم خلک چه ددي شفعاء (سفارشیانو) عبادت کوي، لیکن کوم خلک چه صرف ددوینه شفاعت طلب کوي، او ددوي عبادت نه کوي، نو لهذا دا شرک ندی،

ددي شبهي جواب دادی، چه دیو شخص صرف سفارشي جوړولو سره هم شرک لازمیږي، ځکه چه یو شخص شفارشي جوړول او شرک دواړه لازم او ملزوم دي ،

لکه څرنګه چه شرک سره دالله تعالی توهین او ګستاخي او بي احترامي لازم او ملزوم ده ، او داحقیقت دی، برابره خبره ده چه مشرک یي مني او که نه .

لهذا دا سوال اصلا باطل دی، او په خارج کښي هیڅ وجود نلري،او دا هغه شبهه ده کومي ته چه مشرکینو په خپلو دماغو کښي ځاي ورکړیدی . بلکه دعا عبادت او دعبادت مغز دی،لهذا ددي (انبیاء ، ملائک ، او نیکان بنده ګانو) نه شفاعتونه غوښتل شرک دی، که څوک یي مني او که نه ، (تیسیر العزیز الحمید:٢٣٧)

شیخ احمد بن عیسی – رحمه الله- فرمایي : الله تعالی دافرمایلي دي چه ټول اقسام دشفاعت دالله تعالی په اختیارکښي دي،نو چاچه دالله تعالی نه بغیر دبل چانه شفاعت طلب کړه ،نوګویا که ده دداسي چانه شفاعت طلب کړه چه هغه نه ددي مالک دی، او نه دا اوري او نه څه ورکولاي

شي، او نه داهغه وخت دی، کوم که چه شفاعت قبليږي،او نه شفاعت کونکی، قدرت لري په شفاعت کولو باندي ، مګر هغه څوک چه الله تعالی ورته اذن او اجازه ورکړي او شفاعت يي قبول کړي، لهذا په دنيا کښي د مخلوق نه شفاعتو نه غوښتل شرک عظيم دی.

(الرد علی شبهات المستغيثين بغيرالله :۴۷-۴۸- و فتاوی : ۱- ۲۴۱- ۱۶۰ – ۱۶۱-

ددوهم اصل او قاعدي دشرحي خلاصه:

۱ـ د شفاعت او قرب الهي دحاصلولو په خاطردغيرالله عبادت کول د مشرکينو او کفارو دين دی.

۲ ـ دبنده اورب په مابين کي سفارشي جوړول شرک سخت کفراو دالله تعالی توهين او بي احترامي ده.

۳ ـ دقبر پرستو دا دعوه چه په شفاعت سره دوي دالله تعالی دتعظیم اراده او قصد کوي ددینه هیڅکله تعظیم نه ثلبتیږي ، بلکه دا دالله تعالی توهین او بي احترامي ده ډیر خلک دیوشخص دتعظیم قصد کوي لیکن په حقیقت کښي دهغه توهین او بي احترامي کوي .

۴ ـ په قران کریم کښي دشفاعت دوه قسمه ذکر دي ، یو ناروا او ناجائز شفاعت ، او دوهم دشرطونو سره جائز او مشروع شفاعت .

۵ ـ دمشروع او جائز شفاعت حکمت دادی،چه الله تعالی یه دي سره دشفاعت کونکي فضیلت ظاهره وي او دهغي قدر او منزلت ښکاره کوي .

۶ ـ چاچه د مخلوق نبي یاولي بزرګ وغیره نه شفاعت طلب کړه نو دا مشرک دی.

دریم اصل او قاعده:

نبي كريم صلى الله عليه وسلم په هغه ټولو خلکو باندي غالبه شو ، کوم چه په خپلو عبادتونو کښي متفرق وو، په دوي کښي بعضي خلکو دملائکو عبادت کولو او بعضي د انبياو صالحينو (نيکانو) او بعضو د ونو بټو او کاڼو عبادت کولو، او بعضو نمر او سپوږمۍ ته سجدي کولي ، نبي كريم صلى الله عليه وسلم ددي ټولو سره قتال (جنګ) وکړه او ددوي په مابين کښي هيڅ قسمه فرق ونه کړه، لکه څرنګه چه الله تعالی فرمايلي دي.

(وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ) (الانفال: ٣٩) او جنګ کوي ددوي سره تر دي چه هيڅ شرک پاتي نشي ، او دين ټول دالله تعالی لپاره شي،

دنمر او سپوږمۍ دعبادت په باره کښي دالله تعالی فرمان دی

(وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا

تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ) (فصلت: ٣٧) او بعضي د دليلونو دتوحيد نه شپه او ورځ او سپوږمی دي ، سجدي مه کوي ، نمر ته او نه سپوږمی ته ، او سجده خاص کوي الله تعالی ته هغه ذات چه دا يي پيداکړيدي، که چيري تاسو خاص هغه لره بندګي کوي.

دملائکو دعبادت متعلق الله تعالی داسي فرمايي:(وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا (ال عمران:٨٠)

او اجازت نه درکوي تاسوته (نبي صلی الله عليه وسلم) چه وګڼي ملائک او پيغمبران دبندګي حقدار.

د پيغمبرانو او رسولانو دعبادت په باره کښي الله تعالی فرمايي، (وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ أَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ) (المائده: ١١٦) او کوم وخت چه اوبه

وايي الله تعالى ، اى عيسى ځوي دمريم ، ايا تا
ويلي دي خلو ته ؟ اونيسي ما او مور ځما
دبندګۍ حقدار سيوا دالله تعالى نه .

دنيكان صالحينو بزرګانو دعبادت په باره كښي
داسي فرمايي، (أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى
رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ
وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ) (الاسراء: ٧٥) هغه كسان چه
دوي ورته رامدد شه وايي، غواړي هغوي خپل
رب ته نيزدي والى، چه كوم يو ددوي نه زيات
نيزدي وي ، او اميد لري دوي درحمت دهغه او
ويره كوي دعذاب دهغه نه .د ونو بوتو متعلق
الله تعالى فرمايي،

(أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى* وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَى)
(النجم: ١٩ـ ٢٠) ايا تاسو سوچ كړيدى،په حال
دلات او دعزى، او دمنات چه دريم يي روستو
دى .

حديث دى: عن أبي واقد الليثي أن رسول الله

صلى الله عليه وسلم لما خرج إلى حنين مر بشجرة للمشركين يقال لها ذات أنواط يعلقون عليها أسلحتهم فقالوا يا رسول الله اجعل لنا ذات أنواط كما لهم ذات أنواط فقال النبي صلى الله عليه وسلم

سبحان الله هذا كما قال قوم موسى اجعل لنا إلها كما لهم آلهة والذي نفسي بيده لتركبن سنة من كان قبلكم)

(سنن الترمذي: كتاب الفتن، باب : ماجاء لتركبن سنن من كان قبلكم:٢١٨٠) صحيح . ابو واقد الليثي رضى الله عنه فرمايي، چه كله رسول الله صلى الله عليه وسلم حنين ته وتلو نو دمشكينو په يوه ونه باندي ورتيرشه ، چه هغي ته يي ذات انواط ويله ، دي وني ته به مشركينو خپلي اسلحي اچولي ، نو صحابه كرامو عرض وكړه اى دالله رسوله زمونږ لپاره هم دات انواط ونه مقرر كړه ،لكه څنګه چه دمشركينو

لپاره ذات انواط ده، رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: سبحان الله ! دا خو بعينه هغه خبره ده کومه چه دموسى عليه السلام قوم کړي وه، چه زمونږ لپاره هم يو معبود مقرر کړه لکه څرنګه چه ددي مشرکانو لپاره معبودان دي، په هغه ذات قسم دچا په ذات کښي چه زما روح دى! چه تاسو به دمخکنو امتونو پوره تابعداري کوي.

ددريم اصل او قاعدي معنى او مفهوم : اکثرو عربو داسماعيل عليه السلام په دعوت باندي دابراهيم عليه السلام دين قبول کړى وو، او ديوالله تبارک وتعالى عبادت يي کولو، او په دين ابراهيمي کښي داخل شوي وو، ليکن دوخت په تيريدو سره دابراهيم عليه السلام دين يي هير کړه او په شرک کښي واقع شول. او دګمراهۍ په هرکنده کښي حيران وو، بعضو دبتانو عبادت شروع کړه چه هغه په حقيقت د ملائکو ، انبياو او دنيکانو عبادت وو، او بعضو

د ونو بوټو او کاڼو عبادت شروع کړه، دوي په همدي حال باندي وو، چه الله تبارک وتعالی خپل نبي محمد صلی الله علیه وسلم راولیږه .

او دا امر يي ورته وکړه چه ددي ټولو سره قتال (جنګ) وکړي بغير دفرق کولونه په دوي کښي . ځکه چه دقتال (جنګ) علت هغه هرقسمه شرک ختمول وو، اوبل داچه بايد ټول دين دالله تعالی لپآره شي،او په همدي باندي ټول خلک راجمع شي.

امام محمد بن عبدالوهاب رحمه الله دا اصل او قاعده ولي بيان کړه؟

امام رحمه الله او دهغه ملګري په اصل دين يعني په خالص توحيد باندي قائم وو، او دي طرف ته يي دعوت ورکولو، او ددي دعوت په خاطر يي دقبرپرستو مشرکانو په خلاف دقران قوي دلائلو په رڼا کښي دهغوي شرک ثابته وو.

او ددي قبر پرستو جواب به صرف داوو، چه دا اياتونه خو دهغه چا په باره کښي نازل شويدي، کوم چه دبتانو عبادت کوي ، نو تاسو څرنګه انبياء او بزرګان دبتانو سره برابره وي.
ددي شبهي د جواب لپاره مصنف رحمه الله دا اصل او قاعده ذکر کړه چه داخبره ښه واضحه شي،

چه درسول الله صلی الله عليه وسلم دبعثت په وخت کښي صرف د بتانو عبادت نه وو بلکه مختلف باطل معبودان وو، چه دهغوي عبادت کيدلو، بعضي خلک داسي هم وو، چه دانبياو او ملائکو عبادت يي کولو ، ليکن الله تعالی ددوي په مابين کښي هيڅ فرق ندی کړی، لکه مصنف رحمه الله فرمايي.

پوهه شه (الله تعالی دي تاته هدايت وکړي) چه دنيا دشرک نه ډکه ده، کومو خلکو چه بزرګان ته د اعتقاد او محبت نوم ايښی دی، دا حقيقت

به تاته په څلورو خبرو سره واضحه شي. او همدارنګه بعضي خلک دا وايي، چه دا اياتونه دهغه چا په باره کښي دي، چه دبتانو نه شفاعت غواړي ، او مونږ خو د نيکانواو بزرګانو نه شفاعت طلب کوو، نو د الله تعالى په دي ارشاد باندي غور وركړه، اميد دى، چه ته به پوهه شي چه داخلک څومره ناپوهه دي درسول الله صلى الله عليه وسلم په دين باندي !(أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ) (الاسراء:) ٧٥) هغه کسان چه دوي ورته رامدد شه وايي (الد رر السنية : ١- ١٦٠)

ددي اصل او قاعدي دوه مهم مضامين :

١ - هر مشرک چه دغيرالله عبادت کوي هغه ته دقتال عمومي اعلان، برابره خبره ده که دبت عبادت کوي، يا دولي بزرګ او کاڼي بوټي وغيره ، ددي دليل داقول دالله تعالى دى،(وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ

كُلُّهُ لِلَّهِ) (الانفال: ٣٩) او جنګ کوي ددوي سره تر دي چه هيڅ شرک پاتي نشي ، او دين ټول دالله تعالی لپاره شي.

وجه داستدلال:

دقتال (جنګ) علت هغه دشرک وجو ددی، او دا دمشرکينو هر فرد ته شامل دی، برابره خبره که که دبت عبادت کوي، يا دولي بزرګ او کاڼي بوټي وغيره ،

٢ - دنبي كريم صلى الله عليه وسلم دبعثت په وخت کښي مختلف باطل معبودان وو، چه بعضي دهغي نه په دي ډول وو،

دنمر او سپوږمی عبادت کیدلو: ددي دليل دالله تعالی دا فرمان دی، (وَمِنْ آَيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ) (فصلت: ٣٧) او بعضي د دليلونو دتوحيد نه

شپه او ورځ او سپوږمۍ دي ، سجدي مه کوي ، نمر ته او نه سپوږمۍ ته ، او سجده خاص کوي الله تعالی ته هغه ذات چه دا يي پيداکړيدي، که چيري تاسو خاص هغه لره بندګې کوي.

الله تعالی او دهغه رسول عليه السلام چه کوم کفار او مشرکين د شرک په وصف سره متصف کړيدي، هغه دوه قسمه دي، دنوح عليه السلام قوم او دابراهيم عليه السلام قوم.

دنوح عليه السلام دقوم اصلي شرک هغه دبزرګانو په قبرونو باندي ودريدل او بيايي دهغو مجسمي جوړي کړي ، او عبادت به يي ورله کولو.

او دابراهيم عليه السلام دقوم اصلي شرک هغه دنمر سپوږمۍ او دستورو عبادت کول وو، دي قسمه مشرکينو ته به يي صابئين ويل او دوي په عراق کښني وسيدل ،لکه الله تعالی ددوي

واقعه په سورت انعام کښي بيان کړيده، بيا دمشرکينو داعقيده قوم سبا ته نقل شوه کوم چه په يمن کښي وسيدل، او دنمر عبادت به يي کولو، لکه الله تعالی په سورت نمل کښي ددي وضاحت کړيدی،

(فا ئده : ابن القيم رحمه الله فرمايي: چه صائبين په لوي امتونو کښي يوامت دی، ددوي په باره کښي علماو کافي اختلاف کړيدی، په دي صابئينو کښي مؤمنان هم شته او همدارنګه کافران هم ، لکه الله تعالی فرمايي، (إِنَّ الَّذِينَ آَمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ آَمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآَخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (البقرة: ٦٢) يقينا هغه کسان چه ايمان يي راوړي دی، او هغه کسان چه يهو ديان دي، او نصاری او صابيان ، چاچه راوړو ددوينه په الله تعالی او په ورځ روستنی، او عمل يي وکړه نيک په طريقه دپيغمبر پس دوي لره

ثواب د عمل ددوي دی، په نيز درب ددوي، او نه به وي هيڅ ويره په دوي باندي ، او نه به دوي غمژن شي.

دعربو په بتانو کښي يوبت وو، دهغه نوم (شمس) وو، ددي وجينه هغوي به د عبد شمس نوم کيښوده، او همدارنګه (شمس) هغوي ديو معبود نوم هم ګرځولی وو، او داهم ذکر شويده، چه دکنانه قبيلي بعضي خلکو د سپوږمۍ عبادت هم کولو. (التحرير والتنوير: ١١- ٢٩٩ – اغاثة اللهفان : ٢- ٢٠٣) په يمن او شام کښي ډيروخلکو دصابيانو دين اختيار کړی وو، او بيا د نوي نوي دينونو په راتګ سره دصابيان دين ختم شو (الرحيق المختوم: ٤٦- ٤٧) نبي کريم صلی الله عليه وسلم دنمر دراختلو او پريوتلو په وخت کښي دلمانځه نه منع فرمايلي ده ځکه چه دمشرکينو سره مشابهت رانشي، او دشرک زريعه او دروازه بنده شي.
او همدارنګه نبي کريم صلی الله عليه وسلم ددي

خبر ورکړیدی، چه نمر د شیطان د دوه ښکروپه مینځ کښي راخیژي او پریوځي، او په دي وخت کښی مشرکین نمر ته سجدي کوي.
(مسلم:۸۳۲)

نبی کریم علیه السلام دبعثت په وخت کښی دملایکو عبادت:

دنبي کریم صلی الله علیه وسلم دبعثت په وخت کښي چه دکومو معبودانو عبادت کیدلو په هغوي کښی ملائکيٍ هم وي، لکه دالله تعالی په دي قول کښي ذکرشو(وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا) (ال عمران: ۸۰) او اجازت نه درکوي تاسوته (نبي صلی الله علیه وسلم) چه وګڼي ملائک او پیغمبران دبندګيٍ حقدار. او همدارنګه الله تعالی په بل ځاي کښي فرمايي،(وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ (٤٠) قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ

أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ) (سبأ: ٤١) او په هغه ورځ چه راجمع به کړي ټول ، بيابه وايي ملائکو ته ايا داهغه کسان دي چه تاسوله يي عبادت کوو،دوي به وايي پاکي ده تالره ته زمونږ واکدار يې، داخلق نه دي مګر دوي بندګي کوله دپيريانو ډيرو ددوي په هغوي باندي يقين لرلو،

الله تعالى به دملائکو نه تپوس کوي ، چه ايا تاسو دي مشرکينو ته دا امر کړی وو، چه زمونږ عبادت کوي، ملائک به دالله تعالى دذات پاکي بيان کړي چه دالله تعالى سره هيڅ قسم شريک نشته ، او وبه وايي چه دويته شيطانانو دا امر کوو،(تفسير ابن کثير: ٣- ٨٦٢)

پيريان دکفارو او مشرکينو سره خبري کوي او په بعضي کارونو کښي ورسره مدد کوي بيا مشرکين داګمان کوي چه دوي دملائکو عبادت کوي ليکن په حقيقت کښی دوي د پيرانو

عبادت كوي . (قاعده في التوسل والوسيله : ٣٩)

نبی کریم علیه السلام دبعثت په وخت کښې دانبیاو عبادت:

دنبي كريم صلى الله عليه وسلم دبعثت په وخت كښي چه دكومو معبودانو عبادت كيدلو په هغوي كښی انبيا اورسولان هم وو، لکه الله تعالی فرمايي، (وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ أَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَـٰهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ) (المائده: ١١٦) او كوم وخت چه اوبه وايي الله تعالی، ای عيسی ځوي دمريم ، ايا تا ويلي دي خلكو ته اونيسي ما او مور ځما دبندګۍ حقدار سيوا دالله تعالی نه ؟

نبي كريم عليه السلام دبعثت په وخت كښي د بزر ګانو عبادت او بندګي:

دنبي كريم صلى الله عليه وسلم دبعثت په وخت

كبني د بزرګانو عبادت هم كيدلو، لکه دالله تعالی ارشاد دی،

(أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ) (الاسراء: ٧٥) هغه کسان چه دوي ورته رامدد شه وايي، غواړي هغوي خپل رب ته نيزدي والی، چه کوم يو ددوي نه زيات نيزدي وي ، او اميد لري دوي درحمت دهغه او ويره کوي دعذاب دهغه نه .

مصنف رحمه الله فرمايی، چه دبعضی سلفو نه داسی نقل دي:

بعضي قومونه داسي وو، چه د مسيح (عيسى عليه السلام) عزير عليه السلام او دملايكو عبا دت به يي كولو ، نو الله تعالى ورته وفرمايل ، چه دوي خو زما داسي بندګان دي لکه څرنګه چه تاسو زما بندګان يي، او دوي زما درحمت داسي اميد لري لکه څرنګه چه تاسو اميد لری،

او دوي زما دعذاب نه داسي ويرېږي لکه ځرنګه چه تاسو ويرېږي، (الدرر السنية: ١-١۴۵)

دعزير عليه السلام په باره کښي دا اختلاف دی ،چه آيا دا نبي دی او که نه؟ ابن کثير رحمه الله فرمايي ، چه مشهوره داده چه دا د بني اسرائلو دانبياو نه يو نبي دی، او د داود عليه السلام سليمان عليه السلام او د زکريا عليه السلام يحی عليه السلام په مابين کښي تير شوی دی، ددينه داخبره واضحه شوه ، چه په دي ايت کريمه کښي دملائکو او انبياو دعبادت ذکر دی،او مصنف رحمه الله ددي دليل هم مخکښي ذکر کړيدی، او دا ايت کريمه مصنف رحمه الله ددي لپاره دلته ذکر کړيدی، چه دليل پيش کړي، په دي خبره چه مشرکين دنيکانو خلکو عبادت اوبندګي کوي ، نو ددي ايت کريمه دنيکانو خلکو په عبادت باندي ځنګه استدلال کيږي؟

ددي ايت نه استدلال په دوه طريقو سره :

١ ـ ملائک او انبياء په ټولو مخلوقاتو کښي صالح او نيک مخلوق دی .

٢ ـ عامه فقهي قاعده ده، چه په قران او حديث کښي اعتبار عامو الفاظو ته وي نه خصوصي سبب ته. پس دا ايت کريمه شامل دی، هر معبو د من دون الله ته يعني هر هغه معبو د ته چه دالله تعالی نه ما سوا دهغي عبادت او بندګي کيږي،او هغه دالله تعالی دتقرب ذريعه جوړه وي، او دهغي نه اميد او طمع کوي .نو په ديکښي دانبياو نه علاوه نيکان خلک بزرګان وغيره ټول داخل دي، او همدارنګه د نبي کريم صلی الله عليه وسلم دبعثت په وخت کښي دپيغمبرانو نه علاوه دنورو نيکانوبزرګانو عبادت هم کيدلو.

لکه نصارى دعيسى عليه السلام دمور (مريم عليه السلام) په عبادت کښي اخته شوي وو، لکه دالله تعالى فرمان دى،(وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ أَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَـٰهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ) (المائده: ١١٦) او کوم وخت چه اوبه وايي الله تعالى ، اى عيسى ځوي دمريم ، ايا تا ويلي دي خلکو ته اونيسي ما او مور ځما دبندګۍ حقدار سيوا دالله تعالى نه ؟

او همدارنګه د (لات) عبادت هم کيدلو دا يو سړى وو، چه حاجيانو ته به يي د ستوانو طعام ورکولو، چه کله وفات شو ،نو دوي وربانديي يو مزار جوړکړه او عبادت به يي ورلره کولو، (تفسير ابن کثير:۴- ۲۵۵) دامعنى د ايت نه په تشديد (اللات) يعني په (ت) باندي شد ويلو سره

ثابتيږي، او دا دعبدالله بن عباس رضی الله عنهما ، قراءت دی.

نبی کریم علیه السلام دبعثت په وخت کښې د کاڼو او بو ټو عبادت :

د رسول الله صلی الله علیه وسلم دبعثت په وخت کښي چه دکومو معبودانو عبادت کیدلو په هغي کښي کاڼي او بوتي هم شامل وو، لکه الله تعالی فرمايي، (أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى* وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَى) (النجم: ١٩-٢٠) ايا تاسو سوچ کړيدی،په حال دلات او دعزی، او دمنات چه دريم يي روستو دی .

دطائف په ښارکښي يو سپين تراشلی ګټ وو او يوکور وربانديي جوړ شوی وو،او دا په چارديواری کښي ايښی وو،او پردي وربانديي غوړيدلي وې، ګير چاپيره تري يو کلاو ساحه وه،اوداد طا ئف والاو په نظرکښي ډير محترم وو، او د ونو بوټو دعبادت دليل دادی، چه

(عزى) دیوې ونـي نوم وو، چه یوکور
وربـاندي جوړ شوی وو، پردي وربـاندي هم
غوړیدلي وي او دکجورو په یو باغ کښي وه.
(مرجع السابق) دونو په عبادت باندي حدیث د
ذات انواط په صراحت سره دلالت کوي،ځکه
چه مشرکینو (دبیري ونـي) ته خپلي اسلحي
اچولي او برکت به یي تري حاصلولو.

دريم اصل او قاعدې دشرحې خلاصه:

١ـ درسول الله صلی الله علیه وسلم دبعثت په
وخت کښي چه دکومو معبودانو عبادت کیدلو
نوهغه مختلف او متنوع وو، صرف په بتانو
پوري محدود نه وو، بلکه دانبیاو اوصالحینو
وغیره عبادت هم کیدلو ، ددي وجینه هغه
ایاتونه چه دشرک متعلق نازل شویدي نو هغه
په خپل عموم باندي باقي دي، او هغه ټولو معبو
دانو ته شامل دي دکومو عبادت او بندګي چه
کیږي بغیر دالله تبارک وتعالی نه. همدارنګه

ددوي له جملي څخه عبادت د نيکانو او بزرګانو هم دی.

۲ـ دالله تبارک وتعالی دعبادت نه علاوه دنورو معبودانو عبادت کونکو سره عموما دقتال (جنګ) حکم دی ، برابره خبره ده که دامعبود ملائک وي که نبي وي یاولي بزرګ وغیره وي ، بغیر دالله تبارک وتعالی نه .

دقبر پرستو دمسلک رد کول او باطلول ، ځکه چه قبر پرست مشرکین هغه ټول ایاتونه چه دشرک متعلق نازل شويدي،خاص کوي دبتانو عبادت پوري ، او کوشش کوي چه د بزرګانو عبادت جائز کړي، او داعقیده ددوي سراسر ګمراهي ده.

څلورم اصل او قاعده:

داوسنی دور مشرکین ډیر سخت دي په شرک کښي دمخکني دوردمشرکینو نه، ځکه چه

مخکنو مشرکینو به دخوشحالۍ په وخت کښي دشرک ارتکاب کولو،او دپریشاني او سختۍ په وخت کښي به يي صرف الله تبارک وتعالی ته رجوع کوله په اخلاص . او هرچه زمونږ دزماني مشرکان دي، نو دوي په هر وخت کښي که خوشحالي وي ،اوکه سختي وي دالله تبارک وتعالی سره شرک کوي، لکه الله تبارک وتعالی فرمايي،(فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ) (العنکبوت: ۶۵) هرکله چه دوي سواره شي په کشتۍ کښي رابلي دوي الله تعالی لره اخلاص کوي دهغه په بلنه کښي پس هرکله چه بچ کړي دوي لره اوچي ته دغه وخت دوي شریک جوړوي دالله تعالی سره .

والله اعلم وصلی الله علی محمد واله وصحبه وسلم -

دخلورم اصل اوقاعدي معنی او مفهوم:

دااصل او قاعده انتهايي واضحه او روښانه ده لیکن افسوس غم او فکر ددي خبري دی.
چه څنګه دټولو نه غوره دين اسلام طرف ته خپل ځان منسوبه ونکي خلکو شرک د مخکنو مشرکانو دشرک نه ډیر زيات دی، ځکه چه دوي په هر حالت کښي خوشحالي وي که سختي دشرک ارتکاب کوي، اوهر چه مخکني مشرکان وو نو هغوي به په مشکلاتو تکليفونو اوسختو حا لتونو کښي صرف اوصرف دعاګاني دالله تبارک وتعالی نه غوښتلي.

ددي قاعدي مفهوم : مصنف رحمه الله ددي قاعدي په په بيانولوسره خپل مقصد بيان کړه ، هغه داچه مصنف رحمه الله دابيانول غواړي چه داوسني دور مشرکين ډير سخت او زيات دي ،په شرک کښي دمخکني دورمشرکينو نه .

مصنف رحمه الله فرمايي: چه زمونږ دزماني مشرکين   د عهد نبوي دکفارو اومشرکينو نه

ډیرزیات مخکي دي په شرک کښي، ځکه چه دنبوي عهد مشرکینو او کفارو دملائکو اولیآو بزرګانو نه دعاګاني غوښتلي، اود هغوي نه يي شفاعت او قرب الهي طلب کولو، لیکن هغوي دااقرار کولو چه هرڅه دالله تعالی په اختیار کښي دي، اوبل داچه هغوي به صرف دخوشحالۍ په وخت کښي دشرک ارتکاب کولو، او چه کله به دتکلیف اومشکل سره محامخ شو نوبیابه يي صرف الله تعالی توجه کوله په اخلاص سره،(ا لدررالسنية:١- ٦٧)
مصنف رحمه الله داهم واضحه کړه چه اوسني دور مشرکین څنګه زیات دي په شرک کښي د مخکني دور دمشرکینو نه ؟

ددي دوه وجهي دي،

١ ـ دمخکي زماني مشرکینو صرف دخوشحالۍ په وخت کښي دشرک ارتکاب کولو،او ملائکو او بزرګانو ،بتانو ته متوجه کیدل .

۲ـ دمخکنیزماني مشرکينو دالله تعالی سره دهغه مقرب بندګان شريکول،لکه انبياء،ملائک، او بزرګان شو، اويا هغه مخلوق چه دالله تعالی نافرماني نه کوي لکه کاڼي بوټي وغيره شو، او هر چه ددي زماني مشرکين دي ، دوي دالله تعالی سره هغه انسانان شريکوي ،کوم چه دټولونه لوي فاسقان فاجران وي،حتی چه دوي ورباندي هم دا قرارکوي چه دا زنا کار او غله دي، او لمونځونه نه کوي،(کشفشبهات: ۲۹ـ۳۰)

بيا مصنف رحمه الله دقراني ايت مبارکه نه دااستدلال وکړه چه مخکنو مشريکينو صرف په حالت دخوشحالی کښي دشرک ارتکاب کولو، اوپه سختيو کښي صرف الله تعالی ته متوجه کيدل. دالله تعالی ارشاد دی،(فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ) (العنکبوت: ۶۵)
هرکله چه دوي سواره شي په کشتی کښي

رابلي دوي الله تعالى لره اخلاص كوي دهغه په بلنه كښي پس هركله چه بچ كړي دوي لره اوچي ته دغه وخت دوي شريک جوړوي دالله تعالى سره .

ابن كثير رحمه الله فرمايي. الله تعالى دمشركينو په باره كښي دا خبر وكړيدى چه هغوي به دتكليف او مصيب په وخت كښي صرف الله تبارک وتعالى ته متوجه كيدل او هيڅ قسم شرک به يي نه كولو. ليكن دا كار دو ي هميشه ولي نه كولو ، دمحمد بن اسحاق رحمه الله نه نقل دي ،چه دعكرمه بن ابي جهل رضى الله عنه بيان دى، كله چه رسول الله صلى الله عليه وسلم مكه فتحه كړه نو دا د مكه نه بهر ووته ا وتښتيده كله چه په كشتۍ كښي سور شه ددي لپاره چه حبشي ته لاړ شي ، نو دسمندر په مينځ كښي كشتۍ په چپو شوه ، او په كشتۍ كښي سورو كسانو وويل ، اى خلكو په اخلاص سره خپل رب الله تبارک وتعالى ته

متوجه شي ځکه چه دهغه نه علاوه بل هیڅوک
ددي مصیبب نه نجات اوخلاصون نشي
ورکولاي عکرمه رضی الله عنه فرمايي، چه
ما غور سوچ او فکر وکړه چه هرکله په سمندر
کښي دالله تعالی نه علاوه بل هیڅوک د نجات
او خلاصی والا نشته ، نو په وچه کښي هم دالله
تعالی نه بغیر بل هیڅوک نجات او خلاصون
نشي ورکولاي ، بیا ما وویل : ای الله تعالی که
تا ماته ددي مصیبت نه نجات راکړه نو زه له
تاسره دا وعده کووم چه زه به خامخا ځم او
خپل لاس به دمحمد صلد الله علیه وسلم په لاس
کښي ورکوم . او هغه ډیر مشفق او نرم زړی
دی، بیا همغسي وشول . (تفسیر القران العظیم
۴ـ ۶۰۴:)

دمحمد بن عبد الوهاب رحمه الله د دور په
تیریدوسره، او نوي دور په راتلوسره، او
همدارنګه دمخکني صورتحال دتریدونه بعد آیا
څوک دا ګمان کولاي شي چه شرکي عقاید

ددغي خلكو په مرګ سره هم دفن شويدي او وس شركې عقايد نشته ؟ نه هيرګيز داسي نده بلكه شركي عقايد اوس هم شته ، او دا يو داسي حقيقت دى، چه وضاحت او دليل ته ضرورت نلري، بلكه دا دروښانه ورځ په شان واضحه ده ،

= ښنګه به صحيح شي په دماغو كې يوځيز=

= روښانه ورځ چه هم محتاجه شي دليل ته =

په اسلامي مملكتونو كښي دبعضي مقبرو او زيارتونو او همدارنګه دجشن ميلاد (پيدائش) په ليدلو سره به تاته ښه واضحه شي، چه ددي خلكو زړونه د مړوسره څومره ژور متعلق دي او دتكليف او پريشاني په وخت كښي ددغه مړونه مدد غواړي

= شكايت كوو الله ته ناشنايي ددين او

دهدى =

= وركيدل ددين په مابين د هغه چا

=

= كښي چه ګرځي په مابنام اوپه

صبا =

= دين ناشنا راواپس شو

دوباره =

= لکه خنګ چه شروع شوى وو

ناشنا =

= بايد ودي ژاړي ددين په

باره=

= علماء خاوندان دعلم ا وتقوى

=

دا د عامو حالت دی، او په دي خبره کښني تعجب نشته چه داسي خلک هم شته کوم چه دويته دابو جهل او ابولهب دين مزين او ښايسته کوي ، او داسي وايي،

چاچه د نبي ياولي بزرګ په قبر باندي دعاجزی او تواضع مظاهره وکړه او دهغه نه يي وسيله طلب کړه نو داسي نه ويل کيږي چه دي شخص شرک وکړه او دغيرالله عبادت يي وکړه .ځکه چه صرف (ندا) (استغاثه) (خوف) او (اميد) ته شرعي عبادت نه ويل کيږي، اګر که دلغت په لحاظ سره ديته عبادت وايي، خو ددعا ټول قسمونه عبادت ندی، مګرکه مونږ دوي (بزرګانو) ته اوازونه کوو په دي عقيده چه دوي د ربوبيت دصفاتو مالکان دي، (التنديد بمن عدد التوحيد : ٢٥)

آیا دا خبره دیو عام مسلمان کیدي شي علاوه لا داچه داسي شخص داخبره وکړي چه هغه دعلماو طرف ته منسوب وي؟

آیا (تواضع او عاجزي) (استغاثه) (خوف او امید) او (دعا) شرعي عبادت ندی؟

آیا دا شخص نه پوهیږي چه دا عبا دات قلبیه د ایمان اصول دي او ددین بنیاد دی او د اعضاو جوارحو دعمل اساس دی او دا عبادات په ټولو مخلوقاتو باندي فرض دي کوم چه مکلف دي په اتفاق دعلماو سره ؟ الله تبارک وتعالی فرمایي   (وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ (غافر ٦٠) ویلي دي رب ستاسو ، حاجتونه غواړي زمانه ، زبه پوره کوم حاجتونه ستاسو، یقینا هغه کسان چه لو یي کوي دد عا زمانه زرده چه داخل به شي جهنم ته ذلیلان به وي،

په بل ځاي کښي الله تعالى فرمايي: (إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ (ألأنفال: ٩) كوم وخت چه فريادكوو تاسو رب خپل ته، پس قبوله يي كړه دعا ستاسو چه زه امداد كوم ستاسو سره په زر(١٠٠٠) دملائكو نه چه راځي به يوبل پسي، او همدارنګه الله تعالى فرمايي:

(فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًاصَالِحًاوَلَايُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا (الكهف:١١٠) نوځوک چه اميد لري دپيش كيدلو رب خپل ته نو عمل دي كوي دسنت برابر او شريک د نه جوړوي په بندګۍ درب خپل کښي هيچالره . په يو مقام کښي الله تعالى فرمايي:(فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ) (ال عمران : ١٧٥) پس مه ويريږي دهغوي نه او اويريږي ځمانه ځكه چه تاسو مؤمنان يي.

الله تعالی فرما یلي دي : (إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ) (ألأنبياء: ٩٠) يقينا دوي به وو چه کوشش به یي کولو په ټولو نیکو کارونو کښي او حاجتونه یي غوښتل زمانه مینه کونکي او ویره کونکي وو او وو دوي مونږ ته عاجزي کونکي.

دقبر برستو متعلق ددينه رشتني خبره دبل چا کیدي شي؟ ډیر کرته د انسان په زړه کښي یوڅیز پټ وي اودا انسان وربالدي نه پوهيږي او همدارنګه دانسان په زړه کې یو ه مخفي عقیده وي او دا دهغې احساس نه کوي، ددې ښکاره مثال قبر پرست دي، کوم چه د خپلو حاجتونو دحاصلولو لپاره په قبرونوکې ددفن شوي مړوته درخواستونه کوي ، او دي دفن شوي مړو ته داسي عاجزي کوي اوله دوینه دعاګانې غواړي لکه څنګه چه الله تبارک وتعالی ته تضرع او عاجزي کیدیشي، اوچه

کله دوي ته څوک په دي باندي تنبيه ورکړي، نو دوي وايې چه مونږ خو ددي مړو عبادت نه کوو، بلکه مونږ خو صرف له دوينه شفاعت او سيله طلب کوو، او ددوي په وجه باندي مونږ الله ته تقرب (نيزديکت) حاصلوو، ليکن په حقيقت کې ديو معبود دعبادت لوي مظهر هغه دادی، چه بنده دهغه مخامخ په ډيره عاجزی اوتضرع سره ودريږي ، او دهغه نه مددونه غواړي ،

ددي وجينه داقبر پرست په حقيقت کې ددي دفن شوي مړو بندګي کوي، ليکن دوي په دي حقيقت نه پوهيږي ، او نه ددي احساس کوي ، الله سبحانه وتعالی هيڅ يو داسي قوم نه خوشبخته کوي کوم چه دتکليف او مصيبت په وخت کښي دالله سبحانه وتعالی نه مخکې کانو او ونو بتو ته توجه کوي او دهغي نه حاجتونه تري غواړي،

تاسو خو سحر او مابنام دا وايي ، چه دسلفو په تابعداری کښي هرقسمه خيردی، او دخلفو دبدعاتو په تابعداری کښي هرقسمه شر او فساد دی، نو ايا سلفو قبرونه چونه (پخول) ايا سلفو قبرونه الله ته وسيله كول، آيا سلفو درسول الله صلى الله عليه وسلم قبر نه يا دصحابه كرامو ا دقبرونو نه حاجتونه غوښتلي دي،آيا په سلفوکښي چا درسول الله صلى الله عليه وسلم يا دصحابه كرامو دقبرونونه حاجتونه غوښتلي دي، آيا رفاعي، دسوقي، جيلاني، او بدوي ، دالله تعالى په نيز باندي دانبياو رسولانو اوصحابه كرامونه

ډيرمقرب دي آيا رسول الله صلى الله عليه وسلم چه دتصويرونو اومجسمو جوړولونه منعه كړيده نودا هسي لوبه اوتماشه ده كه نه بلكه دامنعه يي ددي وجي نه كړيده چه په دي امت كښي دجاهليت شرک واپس رانشي ؟

په تصويرونو مجسمو او مزارونو قبرونوکښي څه فرق ؟ هرکله چه داهريو دشرک باعث ګرځي، او عقيده دتوحيد بربادوي، (النظرات لمصطفى المنفلوطى : ٨١- ٨٥)

دڅلورم اصل اوقاعدي دشرحى خلاصه :

ددي دور اوزماني مشرکان دمخکني دور دمشرکانونه ډير سخت دي په شرک کښي،

دقبرونونه مددونه غوښتل اودا قبرونه وسيله جوړول به ترهغي پوري باقي وي ترڅو پوري چه هغه خلک موجودوي کوم چه داخبري ښايسته کوي او دي طرف ته دعوت ورکوي ، اوباطل دحق په جامه کښي خلکو ته پيش کوي ، دالله تعالى په فضل کرم سره دفهم توحيد باره کښي څلور بنيادي اصولو اوقواعدو باندي مشتمله دارساله اخر ته ورسيده ،

والحمدلله رب العالمين، والصلاة والسلام على سيدالأنبياء والمرسلين، نبينامحمد وعلى آله وصحبه أجمعين،